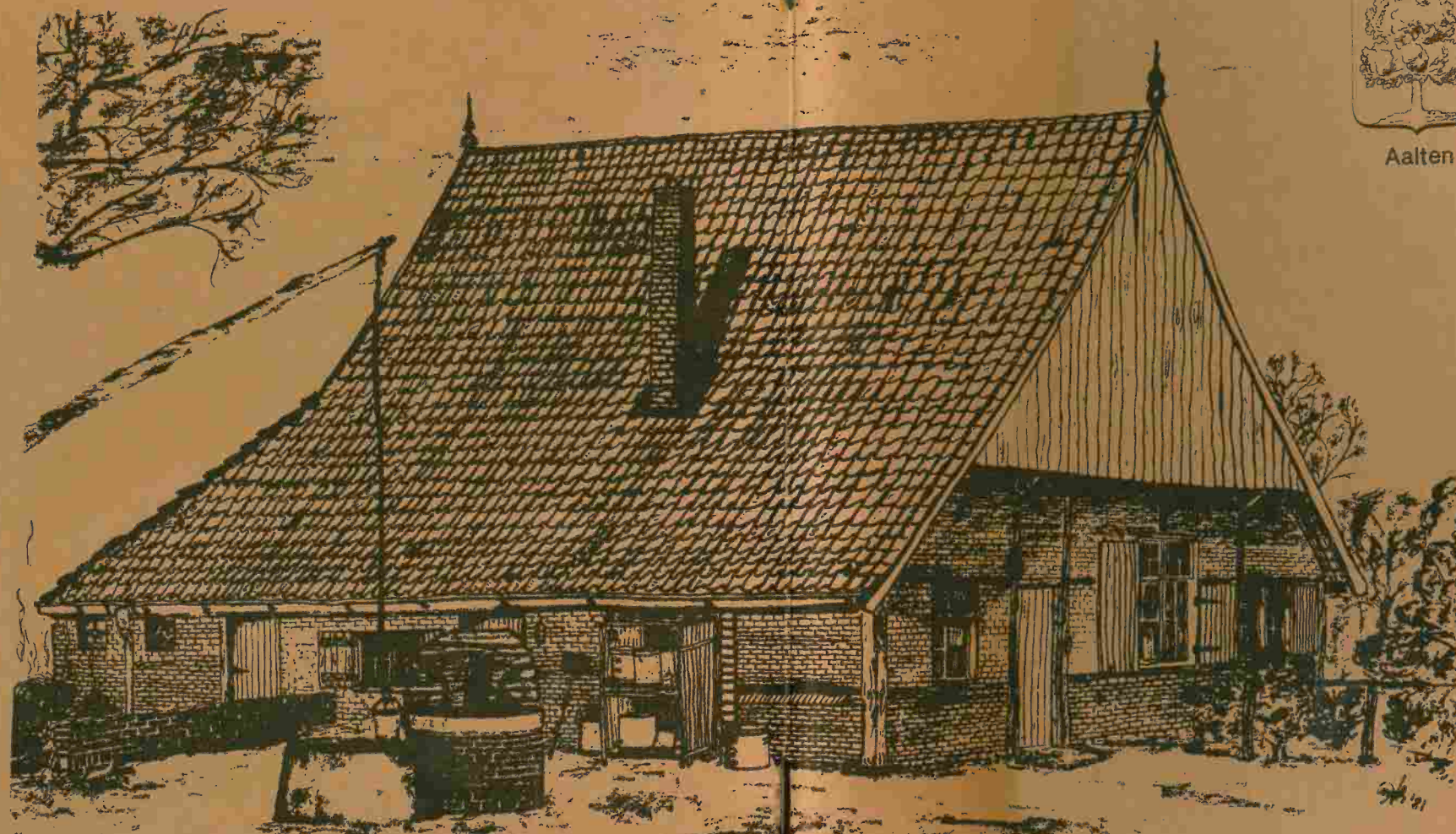

oudheidkundige werkgemeenschap

Aalten

Dinxperlo

Wisch

CONTACTORGAAN ADW

april 1993

Inhoudsopgave

Titelpagina	1
Aa-dee-wee-wel-en-wee	2
Verenigingsverslag 1992/1993	7
Ni-jaor	9
Jaarrekening 1992	10
Werkgroep Bodemonderzoek ADW	11
Van de boekentafel	13
Aardbevingen te Terborg, februari 1756	16
Leo Elias Bruil Traanboer 1934-1992	17
Roelof Arentsen de grote rekenaar van Varsseveld	18
De grens langs de Heelweg te Dinxperlo	20
Familiehistorie uit het negentiende-eeuwse Aalten	24
Woorde	38
Een letterraadsel van het "Bieleveldthuis" te Silvolde	39
Zomaar een voorvader	42
Een ongelukkig voorval...	50
Weewetwaorwillemwensinkwont?(1)	56

CONTACTORGAAN/REDAKTIE

Het verenigingsorgaan verschijnt in de maanden april, augustus en december.
Leden redactie: dhr. H.H. Agterhof, dhr. B.J. Dorrestijn, dhr. J. Ligterink en
dhr. H. Scheperboer.

De redactie houdt zich aanbevolen voor bijdragen van leden en lezers, in te zenden bij de redactiesecretaris: dhr. B.J. Dorrestijn, Lichtenberg 5, 7064 LH Silvolde. Tel. 08350-24009.

Gehele of gedeeltelijke overname van bijdragen is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

OULDHEIDKUNDIGE WERKGEMEENSCHAP AALTEN - DINXPERLO - WISCH opgericht 27 augustus 1962

Doelstelling: Het bestuderen en vastleggen van gegevens op het gebied van de streektaal, streekhistorie, folklore, genealogie en archeologie.

Samenstelling bestuur:

Voorzitter Dhr. H.B. Hofs, Oostelijke Oude Aaltenseweg 4,
7051 HA Varsseveld, tel. 08352-41603.

2de voorzitter Dhr. W. Boland, Klein Saleminkdijk 3,
7065 AV Sinderen, tel. 08354-7205.

Secretaris Mevr.A.J.M. Hogen Esch-Havinga, Hoge Veld 75,
7122 ZN Aalten, tel. 05437-73198.

Penningmeester Mevr.M.G. Veerbeek-Brüggink, Aaldersbeekl. 141,
7091 EE Dinxperlo, tel. 08355-3317.
Mevr.A. Berendsen-Harmsen, Welskerbos 5,
7095 AH De Heurne, tel. 08355-1744.
Mevr.R.J. Evers-Berkelder, Kerkstraat 263,
7011 CN Gaanderen, tel. 08350-23834.
Dhr. H.W. Gesink, Aaltenseweg 19,
7051 CL Varsseveld, tel. 08352-42213.
Dhr. J.A.C. de Graaf, Hogestraat 40,
7122 BW Aalten, tel. 05437-75831.
Dhr. J. Ligterink, Nijhofsweg 1,
7122 PZ Aalten, tel. 05437-51267.

Adviseur: Dhr. R. Wartena, Peperstraat 8,
7121 CT Aalten, tel. 05437-71339.

Bibliothecaris: Dhr. G.H. ter Haar, De Hare 142,
7121 XL Aalten.

Werkgroep Bodemonderzoek:

Secretaris Dhr. H.B. Hofs, Oostelijke Oude Aaltenseweg 4,
7051 HA Varsseveld, tel. 08352-41603.

Lidmaatschap:

De contributie bedraagt f 25,- per jaar, te voldoen op girorekening 3289952 of op rekeningnummer 31.39.65.714 van A.D.W. bij de Rabobank te Dinxperlo

AA-DEE-WEE-WEL-EN-WEE

door J. Ligterink en H. Hof

Maandag 16-11-1992 "De Pol" Aalten

Dia-lezing "Wegkruisen" door de heer H. Kooger te Arnhem.

De eerste contacten tussen de heer H(ans) Kooger en ADW dateren al uit 1977, toen hij een lezing over "Joods leven in Gelderland" verzorgde en werden nog geïntensiveerd in de tijd dat hij woonachtig was in Westendorp.

Hij was naderhand genoodzaakt voor zijn werk naar Arnhem te verhuizen, maar hij bleef lid van onze vereniging.

Hoewel hij al weer jaren als spreker op onze wensenlijst stond, werd dit pas nu geconcretiseerd.

De heer Kooger ging allereerst in op de symboliek van het kruis, o.a. door te wijzen op de horizontale balk die duidt op de band tussen de mensen onderling en de verticale, duidend op het contact met God.

Dankzij zijn vlotte verteltrant wist de spreker ons (± 70 aanwezigen) meer dan honderd di's te tonen, met afbeeldingen van diverse wegkruisen en bidkapelletjes. Hij noemde ondermeer: Moordkruisen, Wonderkruisen, Hagelkruisen, Kalvariegroepen, Martelpalen en Vesperbeelden. Deze opnames werden voornamelijk gemaakt in De Liemers en in het Duitse grensgebied in Niederrhein-Westfalen.

Als u deze lezing niet hebt bijgewoond en toch graag meer over dit onderwerp wilt weten, dan kunt u contact opnemen met de heer H. Kooger, Utrechtseweg 300, 6812 AR te Arnhem.

Woensdag 16-12-1992 "De Roode Leeuw" Terborg

Dialezing "Terborg vroeger en nu" door de heren B.J. Dorrestijn en J. Jansen.

Terborg en ADW waren beide goed vertegenwoordigd in "De Roode Leeuw" op deze laatste contactavond in 1992; slechts met moeite konden alle 115 aanwezigen een plaatsje vinden.

De heer Dorrestijn vertelde eerst in het kort iets over de geschiedenis van Terborg en omgeving. Omstreeks 1100 bestuurden de heren van Wisch vanuit hun slot op de Hoven of Heuven ten noorden van Etten hun miniheerlijkheid Wisch. Varsseveld en Silvalde behoorden nog tot het graafschap Lohn, maar in 1315 werden beide kerspelen aan de heerlijkheid Wisch toegevoegd.

Ongeveer een halve eeuw voordien hadden de heren van Wisch een tweede borg gesticht op de plek van het tegenwoordige Huis Wisch. Links en rechts van "den Dyke" (tegenwoordige Hoofdstraat) ontstond wat bebouwing en Ter Borg (bij de

borg) was een feit. Een eigen kerk (1382), bestuur en stadhuis (stadsrechtverlening 1419) completeerden het geheel.

Direct hieraan volgend ging het duo Jansen-Dorrestijn verder met de projectie op twee diaschermen van een historisch en een modern plaatje naast elkaar. Aan het eind van de avond hadden de aanwezigen bijna elk bekend en onbekend plekje van Terborg op het netvlies gehad. Het stadhuis moge dan verdwenen zijn, de kerken, het kantongerecht en het waterschapsgebouw zijn nog in volle glorie aanwezig.

Een speciaal woord van dank aan het adres van de heer Jansen voor zijn uiterst verzorgde diavoorstelling is hier zeker op z'n plaats! En ADW mocht 13 nieuwe leden inschrijven!

Maandag 25-01-1993 "Ons Huis" Dinxperlo

Lezing door de heer A. de Boer te Varsseveld over "Porselein".

Waarschijnlijk als gevolg van het onaangename winterweer (sneeuw en gladheid) viel de publieke belangstelling enigszins tegen (± 50 aanwezigen).

De heer De Boer wist ons - mede door zijn heldere en duidelijke manier van spreken - te boeien met deze lezing over de geschiedenis van (voornamelijk) het Chinese porselein.

Vooraf het boven-water-brengen van grote hoeveelheden porselein uit het in 1752 in de buurt van Singapore gezonken V.O.C.-schip "Geldermalsen", heeft de belangstelling voor dit produkt weer doen opleven.

De lading van dit schip bestond hoofdzakelijk uit specerijen, met als nevenlading Chinees gebruiksporselein, met een toenmalige waarde van f. 40.000.-. De gegevens hierover zijn afkomstig uit het archief van de Verenigde Oostindische Compagnie. Door een navigatiefout liep de boot aan de grond voor de kust van een eiland. Per reddingsloep wisten 32 man al roeiend en zeilend Batavia (het huidige Djakarta) te bereiken, om hulp te halen. Deze hulp kwam echter te laat, want nadat het schip aanvankelijk nog weer open water bereikte, zonk het naar de zeebodem. Hoewel de gehele bemanning daarbij is omgekomen, lijkt het toch een zachte landing geweest te zijn. Toen n.l. in het begin van de jaren tachtig de lading door duikers naar boven werd gebracht, bleek het serviesgoed grotendeels onbeschadigd te zijn.

Het veilinghuis "Christie's" heeft in 1986, na een groots opgezette reclamecampagne, de scheepslading - door sommigen als "HEMAGoed" bestempeld - geveild.

Opbrengst 40.000.000 gulden! Ook werden en passant nog wat goudschoentjes en goudstaafjes geveild tegen fabelachtige prijzen. Tel uit je winst!!

Als eersten waren het de Portugezen die het Chinese porselein naar Europa

brachten. Ze vervoerden dit met schepen die de soortnaam "caraque" droegen. De lading van deze caraques werd tijdens onderlinge schermutselingen nog wel eens buitgemaakt door Nederlandse zeelieden en daardoor is voor Chinees porselein uit ± 1600-1650 de naam "kraakporselein" ontstaan; een benaming die ook nu nog internationaal gebruikt wordt.

Van de gelegenheid om meegebracht Chinees porselein te laten beoordelen, werd door diverse mensen gebruik gemaakt. Drie tafeltjes werden ermee gevuld. Hoewel de meeste voorwerpen afkomstig waren uit de 19e of 20e eeuw, bleken er ook nog enkele 18-eeuwse stukken tussen te zitten.

Al vertellend over de diverse produktieprocedures liet de heer De Boer ze de revue passeren, wat nog een extra dimensie gaf aan deze - vooral voor verzamelaars - interessante lezing.

"Overtollige Contactorganen"

Onlangs ontvingen wij van één onzer leden een doos vol oude Contactorganen, die zij in de loop der jaren netjes had bewaard. Als u bij een verhuizing o.i.d. geen kans meer ziet de in uw bezit zijnde Contactorganen mee te nemen of elders onder te brengen, gooit u ze dan niet meteen bij het oud-papier. Vooral naar de oudere nummers wordt door onze leden nog wel eens gevraagd. Mocht u in een soortgelijke situatie verkeren, wilt u dan contact met ons opnemen? Alvast hartelijk bedankt!

En dan nog dit . . .

Tijdens de laatste ledenvergadering heb ik het voorzitterschap overgedragen aan mijn opvolger Herman Hof's. Gedurende een aantal jaren heb ik deze rubriek verzorgd, maar ik ben blij dat Herman ook deze taak (weer) op zich wil nemen. Hans Ligterink.

Jaarvergadering op dinsdag 16 februari 1993 in zaal De Borch te Varsseveld
Met zijn traditionele groet "goeienaovend beste mensen" verwelkomde voorzitter Hans Ligterink zo'n 140 aanwezigen. In zijn openingswoord ging hij o.a. in op de gezondheidstoestand van Henk en Ineke Agterhof en Rob Wartena. Ook schetste hij de consequenties daarvan voor het samenstellen van het Contactorgaan.

De notulen en het verenigingsverslag werden door Herman Hof's voorgelezen. Het financiële verslag dat onder de aanwezigen was verspreid, leverde geen commentaar op. De kascontrolecommissie, bestaande uit mevr. A.C. Lensink uit

Aalten en dhr. H.K. Voges uit Winterswijk, was het opgefallen dat de gehele financiële administratie "n hele bulte wark" met zich mee bracht en had daarom een uitvoerige brief over hun bevindingen naar het ADW-bestuur geschreven. De brief werd voorgelezen en het eindvoorstel om goedkeuring te hechten aan het geheel werd door de aanwezigen overgenomen. De heer F. Kraan uit Dinxperlo werd i.p.v. mevr. Lensink als lid van de kascontrolecommissie benoemd.

Bij de bestuursverkiezing werden Toos Berendsen en Hans Ligterink voor een nieuwe periode herkozen. Jos Wessels was wegens drukke werkzaamheden niet meer herkiesbaar. Ligterink stelde dat het bestuur hem node zag vertrekken, maar moest zijn besluit respecteren. Wessels werd dank gebracht voor zijn grote inbreng in het bestuur. Als nieuw bestuurslid werd gekozen de heer J.A.Chr. (Hans) de Graaf uit Aalten.

Voorzitter Ligterink ging vervolgens in op het stijgende ledenaantal. Hij noemde de stijging op zich niet echt spectaculair gezien de spreiding van ADW over de vele woonkernen, maar was er uiteraard wel mee ingenomen. Hij riep daarom het 600e lid, de heer B. Looman uit Terborg met zijn echtgenote, naar

*De heer Hans Ligterink, mevr. Looman, de heer Looman.
foto: Maatkamp van de Reklame/Wischpost.*

voren. Hij overhandigde hun het ledengeld voor een jaar terug en het 1e exemplaar van de nieuwe Bladwijzer van het Contactorgaan. Mevr. Looman ontving een bloemetje, waarna het geheel vastgelegd werd door fotograaf Maatkamp van de Reklame/Wischpost.

Dit was voor Hans Ligterink tevens zijn laatste officiële verrichting als voorzitter. Hij vond zeven jaar lang genoeg, oorspronkelijk slechts bedoeld als "interim-periode" en gaf de voorzittershamer over aan Herman Hofs. Vice-voorzitter Wim Boland bedankte Hans namens het bestuur en de leden voor zijn niet aflatende activiteit als voorzitter en was blij dat Hans als bestuurslid voor ADW behouden bleef. Ook Liny werd in de dank betrokken.

De nieuwe voorzitter dankte de aanwezigen voor het vertrouwen dat ze in hem stelden en riep de aanwezigen op om het Contactorgaan ten volle te benutten om verhalen, belevenissen, onderzoeksresultaten en gedichten op schrift te stellen "veur de vraogstellers van margen".

Vervolgens werd het huishoudelijk gedeelte van de jaarvergadering afgesloten en kreeg Wim Gesink uit Varsseveld het woord over "Nederlands Indië toen Indonesië nu".

Hij gaf eerst ter oriëntatie een overzicht van de geschiedkundige gebeurtenissen rondom het huidige Indonesië. Vanaf de VOC-bedrijvigheid in de 17e eeuw naar het cultuurstelsel in de 19e eeuw, de Atjeh-oorlog, de ethische politiek van de Ned. regering aan het begin van de 20e eeuw, de opkomst van de nationalistische beweging in Indië, de 2e wereldoorlog en de naoorlogse politionele acties. Al deze gebeurtenissen werden even aangeduid door Gesink die blijk gaf van een relativerende kijk op het geheel.

In de pauze werd door de aanwezigen de ingerichte tentoonstelling goed bekeken. De heer Van Hardeveld van het Staring Instituut en de heer Groeskamp van de Ver. voor militaire oud-Indië-gangers hadden dan ook een interessante opstelling verzorgd.

In het tweede deel van de avond liet Gesink beelden zien gemaakt tijdens zijn verblijf als militair op Sumatra in de jaren 1947-1950. Hij vertelde over diverse gebeurtenissen tijdens de reis, de aankomst, het verblijf in het voor hen zo onbekende land en de militaire acties. Daarnaast waren er beelden over zijn bezoek als toerist een aantal jaren terug, waarbij dezelfde plaatsen zijn bezocht. Het contrast was groot. De beelden van een begrafenis en het ereveld voor de gesneuvelde militairen waaronder ook diverse "Achterhoekse jongens", zorgden voor een indrukwekkend slot van de lezing.

Verenigingsverslag 1992/1993

door H.B. Hofs te Varsseveld

Ledental

Voor het eerst in de historie van ADW is het aantal leden de 600 gepasseerd. Het ledental is momenteel 613.

Bestuurssamenstelling

Dhr. J. Ligterink, 1e voorzitter/cursussen

Dhr. W. Boland, 2e voorzitter/excursies

Mevr. A.J.M. Hogen Esch-Havinga, secretaris

Mevr. M.G. Veerbeek-Brüggink, penningmeester

Mevr. A. Berendsen-Harmsen, alg. bestuurslid/excursies

Mevr. R.J. Evers-Berkelder, alg. bestuurslid/documentatie

Dhr. H.W. Gesink, publiciteit/excursies/afg. Staring Instituut

Dhr. H.B. Hofs, bodemonderzoek

Dhr. J.H.J. Wessels, cursussen/techn. zaken

Adviseur: Dhr. R. Wartena

Activiteiten

1. Cursussen

a. Werkgroep paleografie

Deze groep is druk bezig met het transcriberen van het Judicieel Protocol van het Richterambt Bredevoort. Er zijn al ruim 100 blz. bewerkt; er zijn plannen om tot een uitgave te komen.

b. Oud-schriftgroep Varsseveld

Deze groep, enigszins uitgedund, is met de 5e serie bezig. Er is geen vast thema; de deelnemers dragen zelf teksten aan.

c. Midwinterhoorn cursus

In september 1992 zijn 26 enthousiaste deelnemers begonnen met het maken van een midwinterhoorn o.l.v. Henk Arentsen uit Drempt.

d. Computer en genealogie

Voor het eerst is er een korte cursus georganiseerd over de omgang met het computerprogramma "Gens Data" ten behoeve van het stamboom-onderzoek. Tweemaal werd daarvoor op een zaterdagochtend het computerlokaal van de Chr. Scholengemeenschap in Aalten benut door de 20 cursisten. Het geheel stond onder leiding van de heren Hermsen en Diks van de Nederlandse Genealogische Vereniging, geassisteerd door de heer G. Prange, sys-

teembeheerder van het computerlokaal. Op de derde zaterdag werd de cursus afgesloten met een interessante rondleiding door het Rijksarchief in Arnhem.

2. ADW-blaozers

Deze groep muzikale ADW-leden heeft flink geoefend om in de wintertijd eensluidende klanken te ontlokken aan hun zelfgebouwde instrumenten. De heer Lodder coördineert deze groep.

3. WALD-groepen

Binnen ADW zijn verschillende "metwarkers" aan het WALD-project van het Staring Instituut actief. Alleen of in een klein groepje werken ze de lang niet eenvoudige vragenlijsten af. Ze zijn gevorderd tot lijst 60.

Bestuurszaken

Het samenstellen van een lezingenprogramma met onderwerpen "voor elk wat wils" neemt veel tijd en aandacht in beslag. Onderwerpen zijn meestal wel te bedenken maar geschikte sprekers zijn moeilijker te vinden. Daarvoor moet menige inlichting worden ingewonnen en moeten elders lezingen worden bijgewoond. Het is echter de moeite waard om aan dit belangrijke ADW-onderdeel veel aandacht te geven, omdat een lezing telkens 70-100 mensen trekt. Eenzelfde aandacht krijgen de excursies, waarvoor de excursiecommissie heel wat kilometers moet afleggen.

Het Contactorgaan vroeg de nodige aandacht, dit vooral doordat Henk en Ineke Agterhof geen medewerking konden verlenen aan de samenstelling van het nummer van december 1992. Gelukkig werden de dames Mia en Liny Boomkamp te Varsseveld bereid gevonden het typewerk voor hun rekening te nemen, waarvoor we hen hartelijk danken. Het gelukte de redactie weer drie interessante nummers af te leveren.

Index Contactorgaan

Over de jaargangen 1982-1991 is een Bladwijzer Contactorgaan Deel II gemaakt door de heer B. Dorrestijn en mevr. W. ten Brinke-Konink. De artikelen zijn op drie verschillende wijzen gerubriceerd: chronologisch, op schrijversnaam en op onderwerp. Tegen kostprijs konden de leden deze Bladwijzer bestellen, evenals de Bladwijzer Deel I (jaargangen 1963 t/m 1981).

Overzicht lezingen en excursies

11 februari 1992

Jaarvergadering en dialezing door de heer H. Hoiting uit Aalten: "Pamfletten die uitgeworpen zijn in oorlogstijd".

12 maart 1992

Lezing door de heer H. Harmsen uit Stokkum: "Vertellend over en in het dialect".

14 april 1992

Dialezing door de heren J. Hardenbol en T. Défournie: "Stichting Nederland bouwt VOC-retourschip "De Batavia".

9 mei 1992

Dagexcursie naar het VOC-schip "De Batavia" in Lelystad.

3 oktober 1992

Middagexcursie naar kasteel "Slangenburg" bij Doetinchem.

15 oktober 1992

Dialezing door de heer H.H. Agterhof uit Dinxperlo: "Op en om het erf".

16 november 1992

Dialezing door de heer H. Kooger uit Arnhem: "Wegkruisen".

9 december 1992

Dialezing door de heren B.J. Dorrestijn uit Silvolde en J. Jansen uit Terborg: "Terborg vroeger en nu".

25 januari 1993

Lezing door de heer A. de Boer uit Varsseveld: "Porselein".

Ni-jaor

Het jaor

is maor kort ni-j

agendabla

bunt al beschreven

hebt al een ezelsoor.

Op miene mantelkrage

lig een haor.

Iets ni-j te hollen

is ons neet egeven.

Jo ter Linde-Duenk.

(Met onze verontschuldiging aan Jo voor de verminkte weergave van haar "Ni-jaor" in het vorige Contactorgaan. De redactie.)

Werkgroep Bodemonderzoek ADW

Overzicht activiteiten 1992

JAARREKENING 1992			
Baten		Lasten	
Contributie	14899,-	Drukkosten	8387,06
Rente	1507,66	Verzendkosten	1294,94
Losse verkoop	7,70	Zalen/Sprekers	1729,11
		Bestuurskosten	508,45
		Attenties	331,90
		Bodemonderzoek	855,50
		Abonn./Contrib.	236,-
		Verzekeringen	155,42
		Cursussen	348,85
		Excursies	266,75
		Voordelig saldo	2300,38
	16414,36		16414,36
Vermogen 31-12-1991			
Spaar dir. rek.	18463,44	Vooruit bet.	2800,-
Rek. crt. bank	1626,58	contrib. 1992	
Giro	3718,89	Te bet. druk.	1802,64
Vorder.contr. '91	75,-	Te bet. WBO	250,-
		Te bet. verzk.	200,-
		Te bet. grensb.	28,-
		Vermogen	18803,27
	23883,91		23883,91
Vermogen 31-12-1992			
Rendement rek.	20441,52	Vooruit bet.	3105,-
Rek. crt. bank	1689,31	contrib. 1993	
Giro	1902,82		
Vorder.contr. '92	175,-	Vermogen	21103,65
	24208,65		24208,65
Vermogensvergelijking			
	vermogen 31-12-1992	21103,65	
	vermogen 31-12-1991	18803,27	
	voordelig saldo	2300,38	
Begroting 1993			
Contributies	15500,-	Drukkosten	10000,-
Rente	1600,-	Verzendkosten	1800,-
		Zalen/Sprekers	1800,-
		Bestuurskosten	600,-
		Attenties	300,-
		Bodemonderzoek	750,-
		Abonn./Contrib.	300,-
		Verzekeringen	200,-
		Excursies	500,-
		Cursussen	400,-
		Onvoorzien	450,-
	17100,-		17100,-

Opgravingen

A. Bredevoort

In 1992 is de 3e en laatste fase van de herinrichting van Bredevoort ter hand genomen. Daarbij werd de riolering vervangen rondom 't Zand, de Ambthuiswal, de Prinsenstraat en het laatste deel van de Landstraat. Wederom heeft de heer H. Ruessink uit Bredevoort op onvoorstelbaar energieke wijze het project - vrijwel dagelijks - gevolgd. De "buit" was groot: diverse kasteelmuren rondom 't Zand, een gemetselde laatmiddeleeuwse afvoergang in de Ambthuiswal, restanten van de oude Aalterpoort op de hoek Prinsenstraat-Landstraat. Met name in de Ambthuiswal is ook veel aardewerk en glas aangetroffen. Er zullen vele uitwerkdagen nodig zijn om het materiaal te ordenen, te plakken en evt. te restaureren.

B. Varsseveld-den Es

Bij het bouwrijp maken van de gronden in het uitbreidingsplan "den Es" ten oosten van de Smoddedijk, zijn weer diverse grondsporen ontdekt die duiden op een bewoning rond de 11e-12e eeuw. Mede door oplettendheid van de buurtbewoners Luimes en Borkes zijn er twee houten putten ontdekt, waarvan er één, een boomstamp, geborgen kon worden mede door de welwillende medewerking van de firma Kaminski.

C. Aalten-de Hoven

In een ongelooflijk nat weekend in december 1992 hebben de werkgroepleden Wim Doodeheever, Gerard Beekema, Pieter Dronkers en Fons Wiggers grondsporen blootgelegd en onderzocht op het parkeerterrein "De Hoven". Het bleek daarbij te gaan om een enkele meters grote hutkom, vermoedelijk in gebruik als weefhut, uit de Karolingische tijd (voorlopige datering 8e-9e eeuw na Chr.). Met toestemming van ROB, de gemeente Aalten en de bijzonder welwillende medewerking van wegebouwer Jaartsveld, in het bijzonder van kraanmachinist Jan Oostendorp, kon een groter vlak worden blootgelegd. Helaas werden toen maar weinig aanvullende grondsporen ontdekt.

Andere activiteiten

De nieuwe vondstverwerkingsgroep o.l.v. Truus Boland is dit jaar begonnen met haar activiteiten. Als eerste is een vondstverwerkingsstelsel opgezet, geënt op dat van de AWN-afdeling 17 (Arnhem e.o.). Verder is gestart met het uitzoeken en plakken van de vondsten uit Bredevoort-Ambthuiswal. Het is een hele klus waar nog menige woensdagmiddag mee gemoeid zal zijn.

Oproep: Als er nog ADW-leden zijn die zich met dit puzzelwerk willen bezig houden Men komt handen en ogen tekort!!

Er zijn terreinverkenningen uitgevoerd in Aalten (de Hoven, Damstraat, Bredevoortsestraatweg, Hessenweg), Varsseveld (omg. Oranjestraat, Schoolstraat) en Bonteburg (stenen waterput bij 't oude Tolhuus).

Op 15 mei hebben Truus Boland en Herman Hofs als afgevaardigden van ADW en de Werkgroep de feestelijke opening bijgewoond van het nieuwe Stadsmuseum van Bocholt, waar o.a. een prachtige archeologische presentatie viel te bewonderen.

Op 23 mei werd in Aalten en Bocholt de 18e Gelderse Archeologische Dag georganiseerd. De amateur-archeologen Herman Hofs en Peter Schut hebben daaraan hun medewerking verleend. Na een rondrit door de omgeving van Aalten, uitgezet door Rob Wartena en Herman Hofs, kwam het gezelschap in Bocholt aan. Door de collega-archeologen van de "Archeologische Gruppe Bocholt" werd een stadswandeling verzorgd evenals een rondleiding door het nieuwe Stadsmuseum.

Op verzoek van de "Stichting Museum Kerspel Varsseveld" is bij het oude Hofshuis in Varsseveld de oude waterput gelokaliseerd en blootgelegd.

In de zomer hebben diverse leden de Archeologische Werkgroep Lichtenvoorde geholpen bij de opgravingen bij het jongensinternaat in Harreveld, waarbij restanten van het kasteel Harreveld zijn blootgelegd.

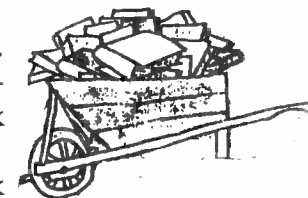
Tot slot wil de Werkgroep allen bedanken die in 1992 op de een of andere wijze hebben geholpen bij de archeologische speurtochten naar het verleden.

Op 13 maart 1992 is er helaas een einde gekomen aan het leven van het werkgroep lid Jenny Laugeman-Scholten uit Halle. Zij werd 63 jaar. Ze was een bijzondere vrouw in de positieve betekenis van het woord. Energiek, creatief en humoristisch. Tijdens het beoefenen van onze gezamenlijke hobby heeft zij meermalen blijk gegeven van een wijze en genuanceerde kijk op de hedendaagse samenleving. De werkgroep heeft in haar een bijzonder gewaardeerde en kleurrijke medewerkster verloren. Het was fijn dat zoveel archeologie-vrienden aanwezig waren bij haar crematie in Dieren.

Van de boekentafel door H.B. Hofs te Varsseveld

Aalten. Zoals het was- zoals het is samengesteld onder redactie van E.M. Smilda en G.J. Timmer m.m.v. J.G. ter Horst en L. v.d. Linde. (Uitgave St. Restauratiefonds voor de oude St. Helenakerk a.d. Markt te Aalten. Prijs f 29,90)

Ten behoeve van de restauratie van de oude dorpskerk is dit omvangrijke fotoboek verschenen. Een groot deel van het boek wordt ingenomen door oude opnames van Aaltense straten en huizen geplaatst tegenover opnames uit 1984. O.a. door het gebruikte papieroort komen de foto's bijzonder goed over. De begeleidende teksten zijn summier maar duidelijk, op een enkele uitzondering na. Andere hoofdstukken gaan over het bestuur van Aalten, het kerkelijk leven, het Joods leven, het onderwijs, de lokale pers, de grens en de monumenten. Onderwerpen die gezien de opzet van het boek niet uitputtend zijn behandeld; toch geven foto's en teksten samen verrassend veel (nieuwe) informatie. De samenstellers hebben veel werk verricht en het boek mag dan ook gezien worden. Elke liefhebber van "het Aaltense" dient het in zijn bezit te hebben, ondertussen reikhalzend uitkijkend naar het aangekondigde tweede deel.

St. Helena's Ommegang. De geschiedenis van de Aaltense katholieken door Hans de Beukelaar (Uitgave Fagus/Parochiebestuur H. Helena, Aalten. Prijs f 35,-). Van een geheel ander kaliber is deze duimendikke geschiedschrijving van het roomskatholieke leven in Aalten. In dit bijna 400 blz. tellende werk wordt evenwel niet alleen aandacht besteed aan de katholieken; er is ook goed gedocumenteerde informatie over de kerkstichting, de kerstening, de reformatie in Oost-Gelderland en de Franse tijd. Daarnaast zijn hoofdstukken gewijd aan de strijd van de katholieken voor een eigen kerk na de reformatie, het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie, de voorgangers, de bouwperikelen en het katholieke verenigingsleven. Het wordt duidelijk beschreven, maar dat niet alleen. De Beukelaar analyseert en verklaart, waardoor archiefmateriaal, m.n. diverse statistische gegevens, verhelderd wordt. Veel aandacht wordt er ook besteed aan het leven van de vrij kleine groep katholieken temidden van de protestantse Aaltense samenleving. Hans de Beukelaar heeft hiermee een uitstekend produkt afgeleverd dat lang als standaardwerk voor de Aaltense historie gebruikt zal worden.

De douane uit beeld

door Henk Agterhof en Jan Gal (Uitgave St. Staring Instituut/Mr. H.J. Steenbergstichting. Prijs f 42,50).

Het verdwijnen van de Europese binnengrenzen laat ook de douane uit onze contreien verdwijnen. Grensstenen, slagbomen, grenskantoren, waarschuwingborden hebben dan alleen nog historische waarde. Jan Gal heeft drie jaar lang met grote inzet het werk van de huidige douane tussen Tolkamer en Oldenkott gevolgd en de vele onderdelen van het douanewerk vastgelegd in uitstekende foto's zoals we van hem gewend zijn. Henk Agterhof zorgde voor teksten bij dit beeldverhaal, waardoor er een prettig lees- en kijkboek is ontstaan. Begrijpelijk is het dat de douanemedewerkers met enige weemoed dit boek ter hand zullen nemen. Een boek dat naarmate de tijd voortschrijdt, steeds meer historisch van karakter zal worden.

Bijdragen en Mededelingen van de Vereniging Gelre, 1992, deel LXXXIII

Dit keer een keur van interessante artikelen over onderwerpen als "bier uit Groenlo", het Wijnhuis te Zutphen, de Evangelisch-Lutherse gemeente te Arnhem, de Grote kerk van Apeldoorn en de "crash" van een bommenwerper in het Eldensche veld. De archeologische kroniek van Gelderland 1990-1991 vermeldt o.a. de vondst van een urn in Winterswijk en een maalsteen uit Lengel.

Jaarboek Achterhoek en Liemers 1993

(Uitgave Oudheidkundige Ver. De Graafschap. Prijs f 26,-)

Een bijzonder gevarieerde inhoud dit jaar. Van kikkerpoelen tot de schooltijd van Gerrit Komrij. Verder interessante bijdragen over heilige hartbeelden, het kantongerecht te Gendringen en de boerderij-herberg Wientjesvoort bij Vorden.

Unsere Heimat. Jahrbuch des Kreises Borken 1992

(Uitgave Kreis Borken. Prijs 8,- DM)

Gestoken in een kleuriger omslag dan voorheen, biedt dit immer interessante boekwerk weer veel waar voor zijn geld. Naast historische artikelen over b.v. de Haarmühle bij Alstätte, de contra-reformatie in Gronau, Anton Böing en de metaalverwerkende ambachten in Bocholt ook artikelen over het woordenboek van het westmunsterlandse dialect, de aardbeving van 13 april 1992, het nieuwe stadsmuseum van Bocholt en dialectverhalen. En natuurlijk ook veel informatie over het hedendaagse reilen en zeilen aan de andere kant van de streep.

Negentig jaar katholiek onderwijs in Bredevoort 1902-1992

(Uitgave Fagus, Aalten. Prijs f 15,-)

Het 90-jarig jubileum van het katholieke basisonderwijs in de veste Bredevoort is tevens het laatste. De RK Joannesschool gaat fuseren met de prot-chr. basisschool teneinde basisonderwijs in Bredevoort te kunnen behouden. In het uitgegeven boekje gaat Hans de Beukelaar in op de historie van de school. Terugblikken van vroegere schoolhoofden geven een aardig beeld van het onderwijs aldaar. De vele sprekende foto's completeren het boekwerkje.

Jubal 1943-1993

De Chr. muziekvereniging Jubal te Varsseveld viert het 50-jarig jubileum met een reeks van activiteiten. Eén daarvan was het huis-aan-huis verspreiden van dit jubileumboekje. Mogelijk gemaakt door advertenties van vele plaatselijke bedrijven en winkeliers kon de gehele bevolking kennis nemen van de grepen uit de geschiedenis van Jubal. Een muziekvereniging die in 1943 ontstaan is uit de twee bestaande chr. muziekverenigingen, Excelsior en Varssevelds Harmonie. Het boek geeft een interessant - hoewel hier en daar wat eenzijdig - beeld van het actieve korps. Aanvullend zou het interessant zijn om de geschiedenis van de beide voorlopers eens uitvoerig vast te leggen, voordat notulen en op foto's afgebeelde personen niet meer te achterhalen zijn.

Rond Berghse boerderijen en het boerenbestaan

(Uitgave Drukkerij Hoab, Doetinchem. Prijs f 7,50)

Een klein fotoboekje over het vroegere boerenbedrijf in Bergh met teksten van Henk Harmsen. Vele werkzaamheden die het boerenbestaan vulden en inmiddels tot het verleden behoren, worden in tekst en foto weer ontruikt aan de vergetelheid.

Boerderij- en veldnamen in Winterswijk

verzameld door A.Th. Bloemendaal en P. Meerdink. Eindredactie Loes Maas en A.H.G. Schaars (Uitgave St. Staring Instituut/Mr. H.J. Steenbergstichting, Doetinchem. Prijs f 29,90)

Na Hengelo en Warnsveld is het uitgebreide buitengebied van Winterswijk geïnventariseerd door de heren Bloemendaal en Meerdink. Naast een bijzonder overzichtelijke serie kaarten met daarop de keurig vermelde veldnamen, is er een uitgebreid alfabetisch register. Verder zijn een aantal opmerkingen en wetenswaardigheden opgenomen die tijdens interviews door informanten zijn verteld. De toelichting van drs. Loes Maas is niet alleen van belang voor de

gemeente Winterswijk maar bevat ook veel interessants voor ons ADW-gebied. Het is bijzonder belangrijk dat nu deze veldnamen zijn vastgelegd; het landschap staat onder druk en in korte tijd verandert er soms veel.

Transvaal dat lig in Reurle

(Uitgave Hist. Ver. Old Reurle. Prijs f 15,-)

De ruilverkavelingen van Ruurlo, Barchem, Zwiep en Mariënveld vormde de aanleiding voor dit veldnamenonderzoek door de historische vereniging Old Reurle i.s.m. de Landinrichtingsdienst. Hoewel het druktechnisch een geheel andere uitgave is dan het boek over Winterswijk is de inhoud wederom zeer interessant en hebben de leden van Old Reurle een brok streekcultuur vastgelegd. Ook hiervoor heeft Loes Maas een interessante toelichting geschreven. Jan Oonk stelde de overige teksten samen waarin veel aandacht geschonken is aan overleveringen en anecdotes die aan de namen verbonden zijn.

Aardbevingen te Terborg, februari 1756

door H.W. Gesink te Varsseveld

In het R.K.-doopboek van Terborg (Rijksarchief Arnhem, D.T.B. inv. nr. 1769) staat bij de doopinschrijvingen van het jaar 1756 een notitie over aardbevingen.

Vandagh, zijnde den 18 februarij, wesende den iaerlijcksen gewoonlijcken danck-, vast- en beydag, des wonsdaghs 's morgens ontrent 8 uren gevoelden wij hier en hier eenige ueren in het ront eene aerdbevinge die ontrent 1 1/2 minuut gedu(u)rt heft, veroorsakende geen schaede, maer eene groete verbasthyt en Schrik.

Den naght tuschen den 18 en 19 dito was er eenen swaeren, langdurende stormwind die veel schade deet aen de dae-ken en boomen, en des morgens, héél stil Zijnde, gevoelden wij ontrent 6 uren een ligte aertbeving, en des' anderen daghs, zijnde den 20 dito, ge-voelden wij wederom eene ligte aert-beving, dogh swaerders als die was van des anderendaghs; en deze derde was des vrijdaghs 's morgens ontrent 4 uren.

Leo Elias Bruil Traanboer 1934-1992

door B.J. Dorrestijn

Toen het in 1958 door de aanstelling van de heer D.W. Kobes als archiefambtenaar voor de inwoners van de gemeente Wisch beter mogelijk werd zich in de familiegeschiedenis te verdiepen, was Leo één van de eersten die hiervan een goed gebruik wist te maken. Na intensief zoeken en speuren kwam hij er achter dat zijn verre voorvaderen in de nabijheid van de rivier de Traun in Oostenrijk het boerenbedrijf uitoefenden. In het Contactorgaan deed hij ons het familie-verhaal haarfijn uit de doeken. (Contactorgaan dec. 1986 en april 1987)

Lees het nog maar eens na, een pracht verhaal!

Helaas belandde Leo zo'n vijftien jaar geleden in de W.A.O. Om een zo goed mogelijke invulling aan het leven te geven probeerde hij het archiefonderzoek weer op te pakken. Samen met Willy produceerde hij tientallen familieoverzichten. Maar allengs begon de geschiedenis in het algemeen hun interesse te krijgen. Leo vond dat het publiek ook wel mocht meegenieten van wat ze allemaal tegenkwamen. Dit resulteerde in 1985 in de uitgave van "Die goeie ouwe tijd...? in Wisch", een soort bloemlezing van allerlei uit het gemeentearchief.

Vervolgens kreeg de Tweede Wereldoorlog meer dan gewone aandacht. En jawel, in 1987 rolde "Wisch in bezettingstijd 1940-1945" van de persen; een zo getrouw mogelijke weergave van het wel en wee van de inwoners van onze gemeente in die bange jaren.

Vervolgens moest de geschiedenis van de openbare school te Varsseveld uitgezocht worden, hetgeen in mei 1988 resulteerde in de uitgave van: "En toen ... Honderdvijftig jaar openbaar lager onderwijs in Varsseveld".

Van even pauzeren was geen sprake, de volgende woensdag waren ze weer in het archief te vinden. En toen we daar op een gegeven moment op het idee kwamen een museum Kerspel Varsseveld op te richten werd Leo hiervoor de grootste ijveraar. Enkele jaren na dato kwam het Hofshuus in beeld en werd Leo de hardste werker aan en voor het herstel en behoud van deze zo unieke Varsseveldse boerderij. Zonder de inzet van Leo Bruil Traanboer zou het Rijksmonument Hofshuus, nadat zo veel stormen over het dorp zijn gegaan, een haast onherstelbare ruïne zijn! Zoals het er nu uitziet kan het Hofshuus bewaard blijven voor Varsseveld, Wisch en wijde omgeving! Je vraagt je overigens wel af hoe het verder herstel zonder Leo gerealiseerd moet worden.

We moesten ook nog even naar Groot Buevink en Groot Nibbelink om te zien welke schuur het is die op die foto in het gemeentearchief staat. En onze ge-

sprekken over recht en onrecht, tijd en eeuwigheid vertonen ook nog zoveel losse einden. De slopende ziekte die hem in 1992 bekwam kwam er tussen. Met deze regels heb ik een eerbetoon voor Leo Elias Bruil Traanboer willen uitspreken. Het opstellen ervan helpt mij een stukje bij het verwerken van zijn heengaan.

Roelof Arentsen de grote rekenaar van Varsseveld

door D.W. Kobes (geschreven in 1969)

Op 13 maart 1822 werd te Varsseveld geboren Roelof Arentsen, zoon van Hermanus Arentsen (organist) en Aleida Lieftink. De getuigen bij de geboorteaangifte waren Jan Plante, herbergier en Gerrit Jan van Holten, gemeenteontvanger. Roelof groeide voorspoedig op en koos het vak van bakker. Hij vestigde zich in 1844 in Varsseveld ongeveer op de plaats waar nu bakker Heijerman woont. Hij huwde in hetzelfde jaar met Stefania Johanna van Hengel uit Winterswijk, maar deze overleed reeds in het jaar 1865. In 1866 huwde Roelof voor de tweede keer met Johanna Helena Dora te Bengevoort uit Winterswijk. Deze vrouw overleed in 1871. Daarna huwde Roelof voor de derde maal met Grada Aleida Doornink uit Varsseveld in het jaar 1872. In totaal werden er zeven zonen en een dochter uit twee huwelijken geboren.

De overlevering leert ons dat Roelof ziek werd. Het bakkersvak was in die dagen een zeer ongezond vak, hard werken in een stoffige atmosfeer. Hij werd ziek en kreeg last van zijn longen zo ongeveer het jaar 1850.

Toch wilde hij iets te doen hebben. Werken mocht hij niet. Wat deed hij toen? Wel hij pakte de Bijbel en ging die precies bestuderen. Hij telde alle hoofdstukken, alle boeken, alle woorden en zelfs alle letters. Deze uitkomsten schreef hij in zijn eigen Bijbel. Dezer dagen ontdekte dit de heer G. Kreeftenberg, de onmisbare medewerker in het archief van Wisch, bij de familie Arentsen, Doetinchemseweg 69 te Varsseveld. Hij maakte van deze berekening een fotocopy en zodoende konden we het werk van bakker Roelof Arentsen vastleggen in het gemeente-archief.

Als wij deze fotocopy goed lezen dan zien we de volgende berekeningen.

Op blad 1 heeft Arentsen genoteerd:

Men vindt in de Bijbel De Naam Jehovah of Heere 6855 maal. Het Middelste staat 2 Chronieken 4 vers 16. Boeken 66; Capittels 1189; Versen 31192; woor-

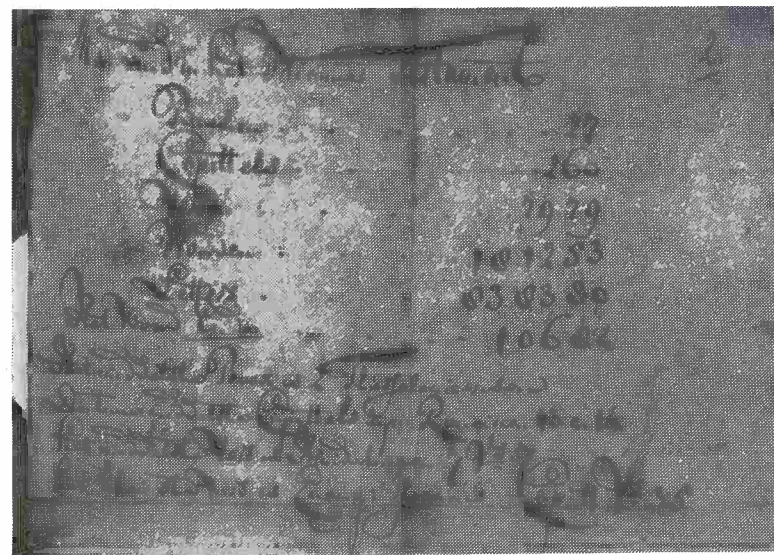
den 773692; letters 3566480; het woord Einde 46227. Het middelste capittel is Psalm 101, vers 8.

Men vindt in het Oude Testament: Boeken 39; capittels 929; versen 23213; woorden 592439; letters 2728100; het woord Einde 25543. Het middelste boek is Profeten. De twee middelste verzen zijn 2 Chronieken vers 17 en 18 het kleinste vers is 1 Chronieken 1 vers 1.

Op blad 2 is genoteerd:

Men vindt in het Nieuwe Testament: Boeken 27; Capittels 260; versen 7979; woorden 181253; letters 838380; het woord Einde 10684.

Het middelste boek is 2 Thessalonicensen. De twee middelste capittels zijn Romeinen 13 en 14. Het middelste vers is Handelingen 7 vers 7. Het kleinste vers is Johannes, capittel 11 vers 35.

Tot zover de berekening van Roelof Arentsen, de bakker uit Varsseveld. Het wil ons voorkomen dat dit een geweldig karwei geweest is, maar hieruit blijkt dat men ook op een langdurig ziekbed zijn tijd nuttig kan besteden. Na zijn beterschap heeft Arentsen opgehouden bakker te zijn. Hij wisselde dit ongezonde vak met het beroep landbouwer en overleed op 15 september 1899 te Varsseveld en werd aldaar begraven.

Bron: Gemeentearchief Wisch, Verzameling Kobes, inv.no. 49

De grens langs de Heelweg te Dinxperlo

door Henk Agterhof

Op 6 november 1992 werd in het gemeentehuis te Dinxperlo een tentoonstelling geopend met de titel "Grenzen komen en gaan". Het is een reizende tentoonstelling die in diverse Nederlandse en Duitse grensgemeenten te zien zal zijn.

Bij het vele tentoongestelde materiaal is een kopie van een kaart uit 1722, gemaakt door de Gelderse landmeter en kaarttekenaar Isaac van den Heuvel.

Op deze kaart is de grenssituatie langs de Heelweg te Dinxperlo getekend. Hier waren enkele geschilpunten tussen Gelderland en Münster over de juiste loop van de grens. Münster meende dat de grens vanaf de Rietstapperbrug, in de weg naar Anholt, tot aan het Veebekerhek in het midden over de Heelweg en de weg naar Aalten liep. Dit laatste deel is de huidige Keupenstraat. Op de plaats van het Veebekerhek ligt nu de Keupenbrug.

Het Gelderse standpunt was dat de grens langs de zuidkant van de Heelweg liep en dat ook de weg naar Aalten geheel Gelders was. Op de kaart uit 1722 heeft de Gelderse landmeter enkele punten aangegeven waar de Münsterse de grens, of zoals men toen zei de "Landsnede", overschreden zouden hebben. Hier volgt de volledige tekst zoals die op de kaart is vermeld.

Caarte der Landsnede tussen Gelderland en het Munsterse omtrent Dinxperlo daer bij Figuratie kan worden gesien waer gesustineerd werd dat die van Munster de Landsnede overgetreden sijn.

- A. Van dit punt soude eertijds de Landsnede hebben gegaen in een Regte Linie tot de Paelplaets C (welken pael weg is) dit soo sijnde soude daer uyt volgen dat het huysken van Willem Spyker bij A met een sijde omtrent agt voeten, en 't huys van Derk van Lent bij B met één punt over de Landsnede staen.
- D. Kort langs de Huysbreide een breeden graven sijn geweest welkens opworp hier de Landsnede vertoonde sijnde die graven ingelijckt.
- E. Bernt Stomp dit huys soude met een syde en het daer nevens leggende smal hofje op den ingelijckten graven worden bevonden welkens boord hier al mede de Landsnede heeft verbeeld gehadt.

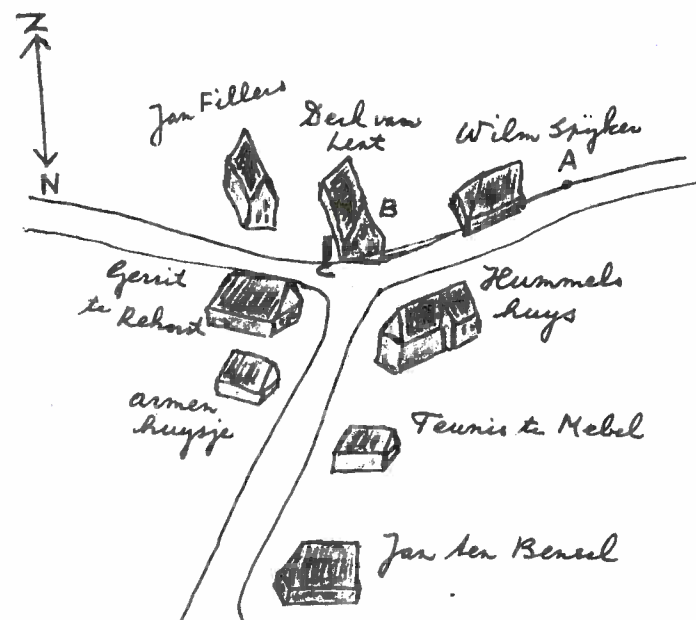
F. De Munsterse Cappel staat op den boord der Landsnede en een gedeelte van het hofje is op de ingeworpen graven langs den Scheytwall, soo dat dit hofje over dien graven nog omtrent 10 of 12 voeten naer het Gelders ingedrongen is.

N.B.

Het dient voor Memorie dat van agter kort langs het huys van te Stroet (geteekent D) en soo verders langs het huys van Bernt Stomp (geteekent E) wijders kort langs de Cappel door den hof (geteekent F) doorgaens een breeden graven soude syn geweest welken graven door die van Dinxperlo tot aen Vuylikskuyl pleeg te worden gebruykt en later door de Munstersen is toegedamd, sijnde den wall aen desen graven tussen Gelderland en het Munsterse de Landsnede hier ter plaetse geweest.

G. Roskam welkens put is gestelt op den graven van de Landsnede aen de Gelderse zijde.

H. Brouwershuysje van Wessel te Bensel passeert met een hoek de Landsnede.

Hoek Grensstraat-Heelweg-Anholtseweg, getekend van noord naar zuid. Bij B is nu het huis waar de families Wickermann en Elking wonen. In het huis bij A woont nu de familie Teronde. Deze hoek werd "Op den Bulten" genoemd.

I. Hofje van Wessel te Bensel breet 1_ - 4 Roeden legt notoir over de Landsnede in het Gelders Territoir.

K. Mede vertoont sig den put van Gerrit Lamers enigszins op het Gelders.

L. Munsterse Heydenpael.

M. Geldersen Pael daer het Gelderse wapen op heeft gestaen beslooten in een omtynt hofje dat de Landsnede passeert.

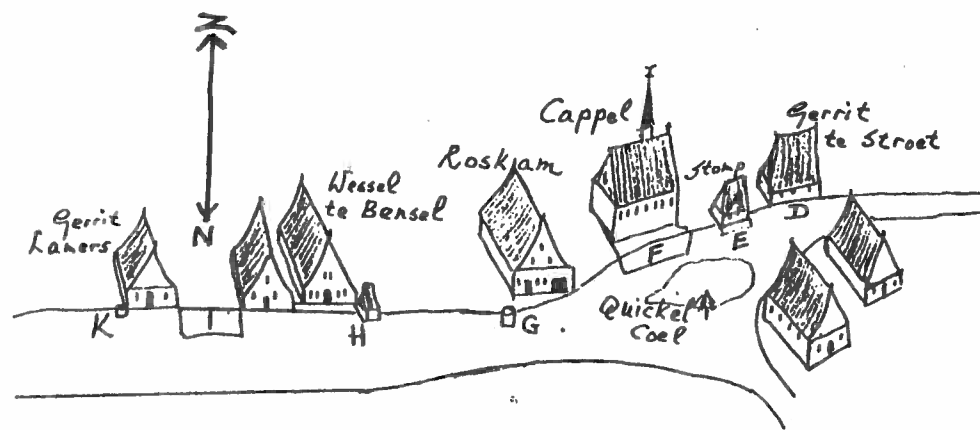
N. Jan Buink anders Frerikshuys genaamt is met een zyde omtrent 8 a 9 voeten over de Landsnede gebouwd.

De bovenstaende aenwijzinge is gedaen door Nicolaas Grootenhuys, Voogt tot Dinxperlo, Rogier Jagerink oud 74 jaren, Wander van Hengel oud 78 jaren, Otto Grootenhuys 72 jaren nevens veele andere personen.

Ondersogt op speciale ordres der Ed. Mog. Heeren Raden mitsgaders die van Rekenamer des Hartogdoms Gelder ende de Graefschap Zutphen, en dus bevonden door de onderget. lantmeter des Hartogdoms Gelder en de Graefschap Zutphen,

in Sept. en Octbr. 1722

Heuvel

Hoek Heelweg-Kwickelstraat bij de huidige R.K. Kerk en café Zum Deutschen Eck, toen Roskam. Tegenover de kapel was een grote kolk, de Quickels Coel.

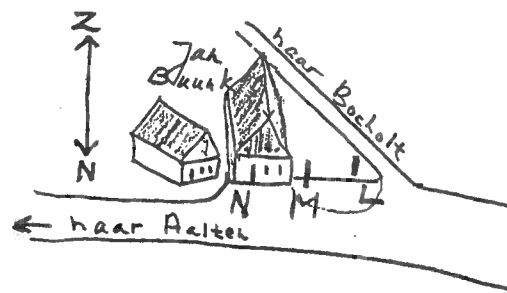
Op de kaart is een "Nader Berigt" vermeld waarin staat dat in 1729 nadere aanwijzingen zijn gedaan. Hieruit blijkt dat het huis van Willem Spijker (A) en het huis van Derk van Lent (B) niet over de landsnede waren gebouwd. Het hofje van Wessel te Bensel (I) liep nu gelijk met de straat, dus niet meer op Gelders gebied. De Munsterse Heidenpaal en de Gelderse Paal waren beide verdwenen. Ook waren diverse personen die in 1722 aanwijzingen hadden gegeven inmiddels overleden. In 1729 was men begonnen met de gehele grens tussen Gelderland en Münster uit te meten en op kaart te brengen. Landmeters waren de eerder genoemde Isaac van den Heuvel en de Munsterse landmeter Johann Reinier Ossing. Deze kaart kwam in 1731 gereed.

Toen bij de onderhandelingen in 1765 afgevaardigden van Gelderland en Münster de grens bij Dinxperlo verkenden maakten ze gebruik van de kaart uit 1731. Ze troffen daar dezelfde situatie aan. Men kwam snel tot een goede oplossing. De Heelweg en Aaltseweg (Keupenstraat) bleven Gelders. De huizen, putten, tuinen en de kapel die aan de Munsterse kant van de Heelweg lagen bleven Münsters. Een belangrijk besluit was dat de Münstersen het vrije gebruik van de Heelweg kregen. Dat wil zeggen, ze hoefden geen tol- weg- of invoerrechten te betalen.

Uit de gegevens die op de kaart uit 1722 staan is op te maken dat er waarschijnlijk een landweerwal langs de Heelweg heeft gelopen. Er is sprake van een brede sloot (graven) en van een wal langs deze sloot. Een duidelijke grensafscheiding die echter verviel toen er bebouwing kwam. De bouw van de kapel in 1664 zal zeer zeker van invloed zijn geweest op de bouw van andere huizen. Toen ook vanuit het dorp Dinxperlo richting Heelweg huizen gebouwd werden, ontstond er een situatie waarbij het lijkt alsof de grens dwars door Dinxperlo loopt. Dan komt meteen de vraag: waarom is die grens zo door de bebouwde kom gelegd? Mijn antwoord is dan: de grens was er al en pas later ontstond de bebouwing.

Bronnen: R.A.A. Hof 66 kaart 1722 (omg. Dinxperlo)

R.A.A. Hof 71 kaart 1731 (gehele Gelders-Münsterse grens)

Hoek Heelweg-Keupenstraat bij het voormalige grenskantoor Dinxperlo-Oost.

Familiehistorie uit het negentiende-eeuwse Aalten

Het verhaal van Willem en Janna Manschot

door J.G. ter Horst te Aalten

Een paar jaar geleden werd in de Prinsenstraat in Aalten, naast het gebouw van de Nederlandse Protestantenvond, een zeer oud huis afgebroken. Het stond wat scheef ten opzichte van de straat. De ene hoek van de woning lag meer dan een halve meter dicht bij de straat dan de er tegenover liggende hoek. Het pand was in vervallen staat, maar het had er ook omstreeks twee eeuwen bestaan. Aanvankelijk had het huis een spitse kap, maar in het begin van deze eeuw werd er een verdieping opgezet. De zijmuren werden opgetrokken, waardoor het bovengedeelte ook bewoonbaar werd.

Daar woonde - het huis was genummerd 193 - aan het einde van de achttiende eeuw Jacob Manschot, geboren 1768. Hij was op 25 september 1796 getrouwd met Elizabeth Arentsen.

Jacob was van beroep grofsmid. Zijn vader Hendrik Jan Manschot, geboren 1734, was eveneens grofsmid en tevens rotmeester. Jacobs oom, Hendrik Manschot geboren in 1743, had hetzelfde beroep. Diens bedrijf was gevestigd op de hoek Haartsestraat-Bredevoortsestraat, toen Gasthuisstraat-Landstraat geheten.

Jacob en Elizabeth kregen vijf kinderen, waarvan er twee op jonge leeftijd stierven. De overige drie waren Hendrik Jan (1799), Gerrit Willem (1802) en Elisabeth (1804). De beide zonen leerden al vroeg het smidsvak van hun vader. Hendrik Jan vestigde zich elders in het dorp en Willem kwam bij zijn vader in de smederij.

Op 17 december 1833 wordt er feest gevierd in het huis. Zoon Willem trouwt met Johanna Geertruijt Becking, kortweg Janna geheten. En Elisabeth treedt eveneens op die dag in het huwelijk en wel met B.D.G. Muller. Muller was koopman en zijn handel was veelomvattend. Behalve manufacturen en galanterieën betrof dit ook graan, verf, ijzerwaren, godsdienstige boeken, muziekinstrumenten, hooi en stro.

Behalve de familie Manschot, waren ook de Beckings en Mullers verwant aan de meest vooraanstaande ingezetenen. De vader van de jonge Muller was in het begin van de Franse overheersing secretaris van de municipaliteit. Neven van Willem en Elisabeth bekleedden belangrijke functies in het openbare leven, zoals raadslid, gemeente-ontvanger en "vrede-regter".

Elisabeth verliet het huis aan de Achterstraat en Janna trouwde bij haar schoonouders in. Het is dan nummer 228. Janna Becking werd geboren op 24 novem-

ber 1809. Zij was een dochter van Lourens Becking, een uit Varsseveld afkomstige landbouwer en van Willemina Geertruijd Schaars, de dochter van een Aaltense herbergier. Na zijn huwelijk in 1799 was Lourens Becking daar herbergier geworden.

De herberg van Schaars was gelegen aan het begin van de Peperstraat, op de hoek van de Markt, dewelke reeds in 1748 door ene Schaars werd gedreven en thans, na bijna tweehonderdvijftig jaar, nog eenzelfde functie heeft. Daar groeide Janna op. Zij zal de dorpschool naast de kerk hebben bezocht, waar meester Schotman onderwijs gaf.

Jacob Manschot was, zoals gezegd, grofsmid, maar op zondag bespeelde hij tijdens de diensten in de kerk aan de Markt het orgel. Wanneer in 1829 de Zelhemse gemeente een nieuwe organist moet benoemen wordt Jacob aangesteld om als jury te fungeren. Hij moet het spel van de drie sollicitanten beoordelen. In zijn rapport daarover schrijft hij: "...na dezelve ieder de zelve Psalm en gezang opgegeven te hebben is het mij voorgekomen dat de laatst spelende de meeste geschiktheid bezit, gedaan te Zelhem den 24 July 1829. J. Manschot".

*Ik wou niet tekenen organist te Aalten
vanwege haren geestmijns te hebben
de drie sollicitanten voor de organist
plant te hebben en na de twee andere
te hebben gezegd de zelve Psalm en ge-
zang opgegeven te hebben dat het mij voorge-
komen dat de laatst spelende de meeste
geschiktheid bezit.
gedaan te Zelhem den 24 July 1829
J. Manschot*

De verklaring van Jacob Manschot van 24 juli 1829 als examiner van sollicitanten voor kerkorganist in Zelhem. (Collectie H. Manschot-Tijdink)

Maar in 1842 wil hij ermee ophouden; hij is dan ook al 73 jaar. In een adres aan Koning Willem II verzoekt hij dat zijn zoon Gerrit Willem hem als organist zal opvolgen. En sindsdien is Willem Manschot organist.

Vreugde en droefheid wisselden elkander af in het leven van Willem en Janna. Het oudste zoontje Jacob komt op tweejarige leeftijd te overlijden. Hun oudste dochter Louiza was in 1836 geboren. Elisabeth (Betje) volgt in 1838. Twee jaren later aanschouwt Willemina Geertruijda (Mina) het levenslicht en in 1842 volgt een zoon die weer de naam Jacob krijgt. In 1844 wordt Hendrika Johanna (Heintje) geboren en in 1847 Hendrik Jan, die met de laatste naam wordt aangesproken. De jongste was Barend Johannis in 1850, oftewel Bernard in het dagelijkse leven. Janna's vader was reeds in 1830, dus nog voor haar huwelijk, overleden. Haar moeder overleefde haar man twaalf jaren en stierf in 1842. Het gezinsleven kende zo zijn diepte- en hoogtepunten. Als grootvader Jacob tachtig jaar wordt heeft de oudste kleindochter Louiza, die dan bijna twaalf jaar is, een gedicht gemaakt:

"Verjaringswensch aan mijnen hooggeachten Grootvader

In den avond van Uw leven
Wordt het voorregt U gegeven,
Dat, bij 't aantal Uwer jaren
Weer een jaar is toegevoegd;
Waarmede ik U begroet,
Op deez' dag van Uw verjaren.

O Hoe vele blijde stonden,
Hebt Gij al niet ondervonden,
Op Uw lange levenspaân;
Hoe veel vreugde, hoe veel zegen,
Stroomde U van den Hemel tegen:
'k Denk hier met erkentenis aan.

Zoo vlieten nog Uwe dagen,
Steeds verschoond van onweersvlagen,
Gelukkig als een beekje af.
Smaak na 's levens laatsten morgen,
Een rein geluk, vrij van zorgen,
Aan gene zijde van het graf.

Aalten, den 30 Julij 1848

L. Manschot".

Ook met Nieuwjaar weet deze dochter haar wensen in dichtvorm uit te drukken, want dan dicht zij een 'Nieuwjaarswensch aan onzen hooggeachten Grootvader en dierbare Ouders':

Bij d'entree van dit jaar
Juichen ook wij
Dankbaar en blij;
En komen met elkaar,
Tot U getreên
Met smeekbeên:
Dat God nog veel jaren
Voor ramp en druk
En ongeluk,
U steeds blijft bewaren.

Zoo zullen wij,
Aan uwe zij
Hier gelukkig leven;
En wij te zaam,
Zullen voortaan,
U genoeg geven;

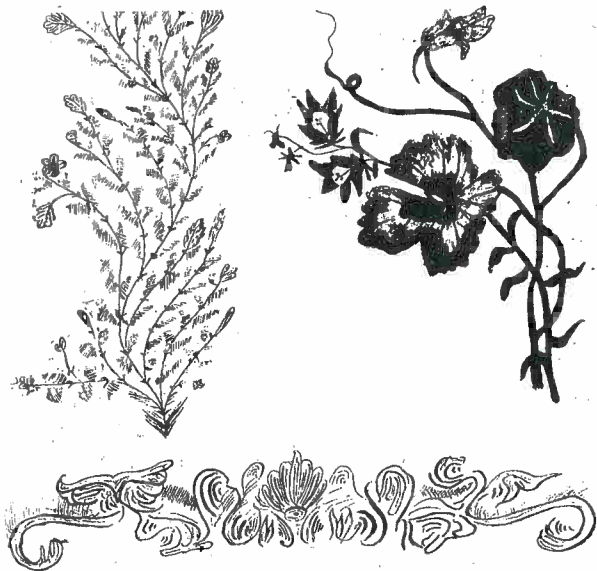
Het meisje ondertekent met: Uit aller naam, L. Manschot. Dat betekent zoveel als dat ook broertjes en zusjes hun ouders 'genoegen geven'. Louiza heeft haar wensen in een mooi handschrift op papier gezet en met omlijstingen van ranken, bloemen, slingers en ornamenten versierd.

De oude Jacob Manschot overlijdt in 1850 op 82-jarige leeftijd, nadat hij zes jaar weduwnaar was geweest. Zijn oudste zoon Hendrik Jan was reeds in 1839 gestorven. Deze was toen nog geen veertig jaar.

Willem Manschot wijdt zich met ijver aan zijn werk in de smidse. Voor Kobus Prins maakt hij "een blat aan de hakke". Hij smeedt een "haar", dat is zo'n klein aambeeldje om een zicht of zeis op te scherpen, haarspit genoemd. Hij maakt een "grepe", repareert de "achterassche van een wagen" en legt ijzeren banden om de velgen van wagenwielen. Hij levert een "mes om brood te snijden", klinkt "een ijzer op een plaat aan den haard" en vervaardigt voor L. Prins "een ovendeure".

En tussen al die smederij-werkzaamheden door heeft Willem tevens de zorg

voor zijn bezittingen aan gronden en boerderijen, die hij verhuurd heeft. Daar moeten ook nu en dan reparaties plaats vinden. Hier worden "4 koperen krukken met zijn toebehoor" aangebracht, daar de "sluttinge gerepareerd, aan de vensters een nieuwen plaatgrendel met een nieuwe knip" gemaakt.

Drie verschillende voorbeelden van randen waarmee Louiza Manschot haar verjaardags- en nieuwjaarsgedichten omlijstte. (Collectie H. ten Dam)

Soms wordt hij door klanten "betaald" met wederdiensten, zoals Kobus Prins die, ten behoeve van Willems vee, een paar voer hooi uit de Ruitery, het weiland bij De Pol, ophaalde. Anderen vervoerden de geoogste rogge "uit den Esch". Want Willem had ook zelf een boerderij-bedoening en bezat aan de overzijde van de straat een schuur voor zijn vee. Evenals iedere ingezetene hield hij één of twee koeien, minvermogenden hadden een geit, "de koe der armen". In de slachtmaand kwam een eigengemest varken op "de leer" te hangen, dat een dag later in stukken gesneden in de pekeltou terech kwam en nog weer later aan de zoldering in de keuken, de "wieme", kwam te hangen. Voor de dagelijkse daaraan verbonden werkzaamheden zal hij wellicht een knecht of daghuurder hebben gehad. Gezeten burgers hielden tevens een paard en hadden een rijtuig als vervoermiddel, wanneer ze op visite gingen. Paarden waren ook Willem niet vreemd. Hoe vele had hij er in zijn smidse al

niet van nieuwe hoefijzers voorzien. Maar eens werd hem dat noodlottig, toen hij een trap kreeg van een paard. Het kwam heel hard aan. Zwaar gekwetst werd hij in bewusteloze toestand in zijn bedstede gelegd. Zijn vrouw verpleegde hem twee weken, toen stierf hij. Janna was weduwe geworden, de kinderen halfwees en de kerkeraad moest omzien naar een nieuwe organist.

* * Heien morgen ten elf ure, trof mij de gevoeligste slag mijns levens, daar het den Almagtige behaagd heeft, mijn hartelijk geliefde Echtgenoot G. W. MANSCHOT, na eene hevige ziekte van 14 dagen, in den ouderdom van ruim 51 jaren, tot zich te roepen.

Ik verlies in hem eenen waardigen Man en mijne zeven Kinderen eenen braven en zorgdragenden Vader.

AALDEN, J. G. BECKING,
16 September 1855. Wed. G. W. Manschot.

Vrienden en Bekenden gelieven deze als bijzondere kennisgeving aantemen.

De rouwadvertentie die Janna liet plaatsen na het overlijden van haar echtgenoot. (Uit: Landhuurboek)

Nu stond Janna plotseling alleen met haar zeven, nog jonge kinderen. De oudste dochter Louiza is nog maar zeventien jaar en de kleine Bernard slechts drie jaar. Aanvankelijk werd nog getracht het bedrijf met behulp van een knecht voort te zetten, maar dat bleek niet mogelijk. Janna werd genoodzaakt de smederij op te heffen.

Het is goed dat er heel wat bezittingen zijn. Dat stelt haar in staat uit de opbrengst daarvan in haar levensonderhoud te voorzien en bovendien haar kinderen onderwijs te laten volgen. Niemand van de jongens was in de gelegenheid geweest het smidsvak van hun vader te leren. En sindsdien kwam dit beroep dan ook niet meer in de familie voor.

Sedert het overlijden van haar man heeft Janna de administratie gevoerd van de verhuurde gronden en bouwplaatsen. Die administratie hield ze bij in een "Landhuur"-boek van folio-formaat. Daarin werden de gronden onderscheiden in hofland, bouwland, weiland en onontgonnen percelen.

Met hofland bedoelde Janna de betrekkelijk kleine stukjes, die vlak bij het dorp lagen en als moestuin werden gebruikt. In haar administratie vermeldt zij namen van percelen waarvan meerdere nog bekend zijn. Van het hofland waren

de meeste stukken in diverse kavels verdeeld en elke kavel had zijn huurder. Op de "Boskerhof" lagen vier kavels. Dit zou gelegen hebben aan de tegenwoordige Bredevoortsestraat, waar nu een apotheek gevestigd is. Het perceel in "den Kraayenboom" bestond eveneens uit vier kavels. Die naam is thans nog bekend voor de grond tegenover de landbouwschoolaan de Lijsterbeslaan. Hendrikjan Meinen was huurder voor f 3,50, evenals Lammert Prange. Willem Kasseler en Lammert Klompenhouwer hadden kennelijk een kleiner stuk, want zij betaalden f 2,-, respectievelijk f 1,50. Later had Janna zelf daar een tuin in gebruik evenals Willem Huls, vrouw Hoftijzer en Abraham ten Dam. Dan is er sprake van de Knibbelweide, dat op de Kemena zal hebben gelegen. Daar waren zes kavels. De totale opbrengst hiervan was f 14,20 per jaar, wat evenwel na 1883 gestegen was tot f 19,70. Verder lag er nog een kavel in de Paardeweide, die ene Laak had gehuurd. De Paardeweide lag eveneens op de Kemena, waar nu het gebouw van de Christelijke Scholengemeenschap staat. Tenslotte vermeldt Janna's boekhouding dertien kavels hofgrond op het Smees. Daar tuinierten onder anderen Berend Prins, Jan Kappers bijgenaamd "Hom-

Ten tijde dat de Manschots in de Achterstraat (thans Prinsenstraat) woonden had het huis een spitse kap (zie x). (Collectie E.M. Smilda)

pele", Hendrik-Jan Schaapveld. Later waren onder anderen huurder Jan de Wikker, Kris Veldboom, Jan te Hoonte en "de vrouw van de Wildeboer". De tuinen op het Smees veranderden vaak van huurder. We komen ook de namen tegen van Willem Walvoort, Jan Neerhof, H.H. ter Beest, later aan Fles verhuurd, D.J. Hoitink, G.J. Rots en Hendrikus te Hennepe. Tot 1862 bracht de hofgrond ieder jaar een bedrag van f 81,70 aan pacht op. Van 1863 tot 1882 wordt dit door bemiddeling van notaris mr. B.A. Roelvink verhuurd. De opbrengst is dan beduidend hoger, namelijk f 98,05. Wanneer deze notaris in 1882 overlijdt, wordt hij opgevolgd door notaris Maitland, maar Janna gaat voortaan weer zelf de huurafspraken maken. De opbrengst is dan echter wel enkele guldens minder per jaar.

Het oude huis werd later van een verdieping voorzien en in 1989 afgebroken. (Foto H. ten Dam)

Niet iedereen betaalde de huur op tijd. Overeengekomen was betaling met Sint Maarten, dat is 11 november, maar sommigen kwamen het geld pas in het volgende jaar brengen. Janna moest wel eens tot mei wachten. In een aantal gevallen, als de huurschuld steeds opliep, werd betrokkenen de huur opgezegd. Sommigen hadden drie jaar achterstand.

Maar behalve hofland bezat Janna ook bouwland, dat ze verhuurde. Dat waren veelal percelen van één of meer schepelzaad grootte. Dat bouwland was gelegen "voor op de Esch", waar later de Sonoco gebouwd werd, aan de Damstraat. (De fabriek van Sonoco is enkele maanden geleden afgebroken, maart 1993). Op het Smees lag 64.50 are, op de Boskeres 55.10 are. In de Giezenbos "een molderszaad"; verder lag daar 50.90 are. Het bouwland Draaiom was 28.70 are, dat zij in 1872 verkocht aan de "Hervormde Armen", het Holland 58 are, de Neerhoffer Delle 42.50 are, Smachtschot 65.10 are, alsmede nog een "molderszaad". Dan was er sprake van Langevoren, negen schepelzaad groot, oftewel 1.27.70 ha. Achter de Linde had Janna nog bouwland evenals het stuk Peereboom, groot 38.40 are en vier stukken Kempink, vijf schepelzaad op Prinsenkamp en nog een perceel "op den Nes" gelegen.

Verschillende van deze gronden bezat Janna samen met haar beide broers. De meeste percelen waren voor een geldbedrag verhuurd, maar ook waren er enige tegen de derde garf verpacht. Dat wil zeggen dat de huurder het derde deel van de opbrengst als pacht prijs verschuldigd was in natura. Voor de huurder had het dit voordeel dat, als de oogst weinig opleverde, ook de pacht prijs minder was.

De derde garf betrof het gewas rogge, terwijl soms de landheer/vrouw (verhuurder/ster) recht had op wat vruchten uit de boomgaard. In latere jaren werd de derde garf afgeschafte op het "Smachtschot", dat onder die voorwaarden gehuurd was door Lievers. Deze heeft toen "de garven gekogt voor 8 gulden".

Janna maakt ook meermalen van wederdiensten gebruik. In 1880 heeft "Derk Hoftijzer een nieuwe wateremmer meegebracht van Bocholt" en een jaar later zaaide deze voor haar "een schepelzaad spurje ... een schepelzaad knolzaad ... twee schepelzaad rogge ... een Dag en twee kar aarde gevaren". Voor al dat werk werd f 7,77 van de pacht prijs in mindering gebracht.

Ene Heuzinkveld vervaardigde in 1866 voor Janna 23 el grof linnen laken. Waarschijnlijk had zij het vlas (of garen) bijgeleverd. De dienst was f 2,75 waard, zodat Heuzinkveld de rest van huurbedrag, zijnde f 1,75 nog moest betalen.

Zoals reeds werd opgemerkt, behoorde een weiland achter de Pol, Ruitertijl geheten, tot het bezit van de Manschots. Ook had Janna 1.14.84 ha weiland op

het Smees, dat in 1870 (waarschijnlijk) verkocht werd voor f 1390,-.

Ook aan de Boterdijk in het Goor lag een weiland ter grootte van 1.82.40 ha, dat eveneens in 1870 werd verkocht. De opbrengst daarvan was belangrijk minder, namelijk f 600,-. Uit de erfenis van haar broer Jan verkreeg Janna een weide "op het Broek", terwijl ze ook nog wei- en bosgrond bezat in de Giezenbos.

De bos- en veengronden werden niet verpacht. Wel kon de opbrengst daarvan onderhands of openbaar aanbesteed worden, zoals bomen die op stam verkocht werden. Dat gebeurde ook met veengronden. Het veld werd dan eerst afge maaid en de bovenste zode met rietstoppels en wortels afgestoken. Dat waren schadden, die gedroogd werden en als brandstof gebruikt. Ook van de met heide begroeide percelen werden plaggen gestoken die veelal in de potstal of paardestal terecht kwamen en vermengd met de uitwerpselen van de dieren als mest op de akkers werd gebruikt.

Janna bezat bosgrond in het Goor, hetwelk voor de helft eigendom was van haar schoonzuster Elisabeth, die met Muller was getrouwd. Later, na het overlijden van deze ouders, ging het halve eigendom naar de vijf kinderen, de Erven Muller.

Dan is er nog sprake van twee stukken bosgrond in de Schaarshede, van bosgrond op de Kieftsheide, op de Hollenberg, bij de Smeesweide (dennenbos, hakhout en heide), en "bosjes in den Barloschen Esch", veengrond in Varsseveld en schaddegrond in 't Goor alsook in "Stapelkamps Bosch" dat ze van haar overleden broer Jan had geërfd en delen moest met haar broer H.J. Becking.

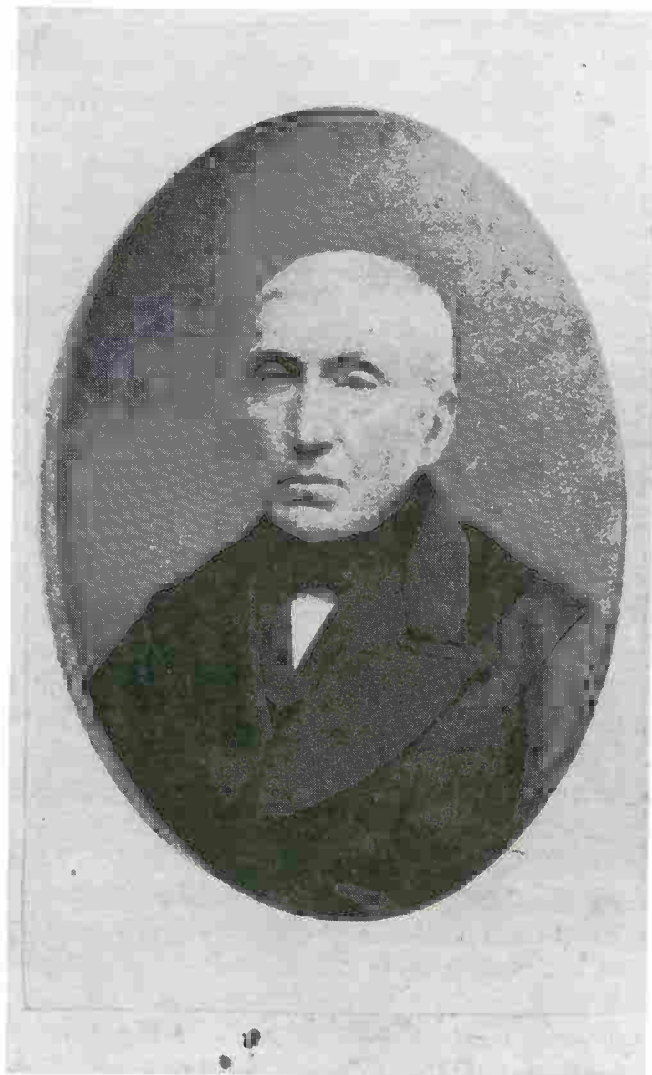
In het jaar 1880 verkocht Janna voor f 17,90 aan plaggen en schadden. Kort tevoren had zij "aan de prange uit Lintelo verkogt voor 260 Gulden hout" van één van haar bouwplaatsen.

In de jaren zeventig verkocht Janna meerdere stukken bouwland, zoals "op 't Smees, Bosker Es, Draaiom, Het Holland, Neerhoffer Delle en Peereboom". Evenwel kreeg ze andere grond "In den Esch, Kempink, Prinsenkamp en Op den Nes" door vererving weer in bezit.

Tot het bezit van Janna c.s. behoorde ook een aantal bouwplaatsen. Ook daarvan heeft ze er enige verkocht.

Als eerste wordt genoemd het Neerhof in Dale, waarvan D.J. Neerhof de pachter was. De pacht werd in 1866 beëindigd, toen de boerderij verkocht werd.

Dan is er de bouwplaats Lubbers in Barlo (Meinenweg), die aanvankelijk aan J.H. Lubbers was verhuurd, maar vanaf 1867 aan G.J. Mierdink voor "zestig gulden

De grofsmid en kerkorganist G.W. Manschot, die in 1853 na de klap van een paard overleed. (Collectie H. ten Dam)

J.G. (Janna) Manschot-Becking (1809-1892) woonde bijna zestig jaar in de Achterstraat in Aalten. (Collectie H. ten Dam)

en 96 Eijeren". In 1877 wordt de boerderij aan de huurder verkocht voor f 13.370,-. Vervolgens de bouwplaats Pennings (Hofstedeweg). Gerrit Jan Pennings is de pachter, die daarvoor jaarlijks moet opbrengen "de som van 48 gulden, 8 pacht hoenders, 96 eijeren en 4 ponden vlas". In 1872 is Pennings "na Amerika vertrokken" en wordt de boerderij verpacht aan Roelof Somsen voor "56 gulden en 96 eijeren". Zo nu en dan verleent Somsen wederdiensten door voor Janna schadden op te halen, waarmee hij f 7,65 verdient hetwelk op de pacht prijs in mindering wordt gebracht.

Het Sla in de Heurne behoorde ook tot het bezit van Janna en haar broers. Tot 1868 was G.J. Huitink de pachter, vervolgens Jan de Breukelaar "Welke jaarlijksch moet betalen 40 Gulden en 60 eijeren". Vanaf 1880 werd het Sla verpacht aan Wensink, die daarvoor f 48,- moest neertellen en zestig eieren. In die jaren noteert Janna ook: "aan Wensink een Kalf verkogt voor f 5,50".

Dan is er nog de Slaschoppe, dat van 1852 tot 1867 door J. Weggelaar was gepacht, daarna door Evert Jan Beernink. De pacht prijs was f 20,-. In 1874 heeft Beernink voor Janna vlas gebraakt, hetwelk hem 75 cent opleverde.

Wanneer haar broer Jan kinderloos overlijdt, laat deze aan Janna aandelen in drie bouwplaatsen na, namelijk "Brijzak" door bouwman Smees gepacht, "Scheper" op de Haart, dat aan Hendrik Jan Rensink was verhuurd voor f 65,-. Deze boerderij werd echter in 1890 verkocht. De derde bouwplaats is Bekker op de Haart, die voor f 40,- verhuurd was. Ook deze boerderij werd verkocht.

Tenslotte wordt genoemd het Grevengoed in Barlo, hetwelk voornamelijk uit bouwland bestond. Het moet een groot goed geweest zijn, gelegen "naast Zwietink" en "bij Woltrink", dus aan de Markerinkdijk. In 1856 was het verpacht voor niet minder dan f 366,-. Overigens is de volgende jaren de pacht opbrengst minder, zodat verondersteld kan worden dat de pacht prijs verbonden was aan de opbrengst van het land, een soort derde garf dus, waarvan ook bij andere bouwplaatsen sprake was.

Tenslotte nog iets over de kinderen van Janna. Mina trouwde met J.G.H. Martens in Eibergen. Zij werd al vroeg weduwe en trok later met haar kinderen, voorzover deze nog thuis waren, in bij haar moeder in de Achterstraat, nadat zij een zenuwzinking, als gevolg van de dood van haar man en daarop van haar twee jongste kinderen, na zes jaren te boven was gekomen.

Na het overlijden van haar moeder verhuisde ze naar een pand aan de Markt, thans nummer 12. Louiza trouwde met Hendrik Beukenhorst, goud- en zilversmid in Winterswijk. Gelijktijdig treedt ook Betje in het huwelijk en wel met Abraham ten Dam, de latere kammenfabrikant. Haar zoon Jacob kreeg, ver-

De bouwplaats scheper op de Haart verpacht		
aan Hendrik Jan Rensink welke jaarlijks		
maakt betalen vyftien zestig Gulden	65	
waaraan het derde gedeelte is	10	83 $\frac{1}{3}$
betaald tot February 1879	10	83 $\frac{1}{3}$
betaald tot February 1880	10	83 $\frac{1}{3}$
betaald tot February 1881	10	83 $\frac{1}{3}$
betaald tot February 1882	10	83 $\frac{1}{3}$
betaald tot February 1883	10	83 $\frac{1}{3}$
betaald tot February 1884	10	83 $\frac{1}{3}$
betaald tot February 1885	10	83 $\frac{1}{3}$
betaald tot February 1886	10	83 $\frac{1}{3}$
betaald tot February 1887	10	83 $\frac{1}{3}$
betaald tot Feb - - 1888	10	83 $\frac{1}{3}$
betaald tot Feb - - 1889	10	83 $\frac{1}{3}$
betaald tot Feb - - 1890	10	83

Een bladzijde uit het Landhuurboek, waarin Janna haar inkomsten verantwoorde.
(Collectie H. ten Dam)

moedelijk als gevolg van een onbeantwoorde liefde, een zeer diepe depressie, waarvoor hij jarenlang in Zutphen opgenomen moest worden. Hij stierf ongehuwd in 1873. Zoon Jan werd arts in Winterswijk en trouwde met A.G. Tenkink van "Meenk" in Miste. Dochter Heintje werd de echtgenote van haar achterneef B.H. Becking, die een hammenrokerij had en in zout grossierde. Hij stond zodoende bekend als "Salt-Becking". Deze woonde aan het begin van de Bredevoortsestraat. De tuinen van Janna en die van haar schoonzoon grensden achter aan elkaar.

De jongste zoon Bernard voerde met zijn zwager de directie van de kammenfa-

briek Ten Dam & Manschot. Hij liet aan de Bredevoortsestraat een huis bouwen, thans nummer 51. De Ten Dams woonden aan de overkant, op nummer 40.

Janna bleef tot haar dood in de Achterstraat wonen. Daar was ze het middelpunt van de familie. Met Kerst kwamen kinderen en kleinkinderen haar opzoeken. Die in Aalten woonden waren het eerst aanwezig, wachtend op de familie uit Eibergen en Winterswijk, die per rijtuig kwamen. De kleinkinderen legden hun oor op de plavuizen vloer of ze de trillingen van naderende rijtuigen al konden vernemen. En als ze het hoefgetrappel hoorden renden ze vol verwachting naar buiten en dan volgde weldra de blijde ontmoeting.

Janna Manschot-Becking overleed op 22 januari 1892. Zij was 82 jaar geworden.

Het bovenstaande is een samenvattende bewerking van een familiechroniek, voor een belangrijk deel ontleend aan het "Landhuurboek", samengesteld door Henk ten Dam te Zwolle, getiteld "Johanna Geertruyt Manschot-Becking's Landhuurboek vertelt (1799-1892)", deel I en II, 1985, te raadplegen in het archief van de gemeente Aalten.

Woorde

Woorde

stukskes van menselukke gedachten,

woorde

waor i-j vake op mot wachten.

woorde

as weerhääkskes dee lange blijft hangen,

woorde

as honning, zo vol van verlangen.

woorde

niks anders as woorde,

valse en zuuvere akkoorde.

Wenterswiek, Juli 1980.

J. ter Linde-Duenk

Een letterraadsel van het 'Bieleveldthuis' te Silvolde

door W.G.J. van Ree te Malden

Een huis vertelt iets aan voorbijgangers. Het doet dat bijvoorbeeld door zijn architectuur, zijn staat van onderhoud, zijn tuin. Op deze wijze komen wij iets te weten over de bewoners, maar ook over de bouwers en het verleden van dit huis.

Een van de middelen, waarmee een huis soms iets aan oplettende passanten wil meedelen is het muuranker. Deze ijzeren stangen, die in oudere huizen muren en balken bijelkaar houden, zijn ieder van ons bekend. Meestal bestaan ze aan de buitenkant uit een eenvoudige staaf. Maar we kennen allen huizen, waar ze benut zijn om het bouwjaar van het pand aan te geven.

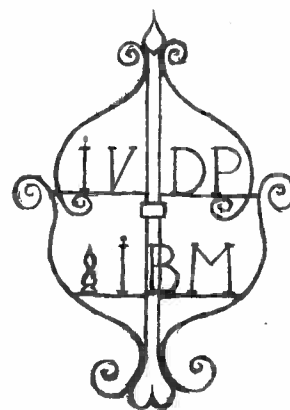
Ook bij Prins Bernhardstraat 5 te Silvolde (ik noem dit het "Bieleveldthuis") was dit het geval. "Was", want in de loop van verschillende kleinere en grotere verbouwingen zijn deze ankers eerst vanuit het huis in een muurtje verplaatst en later bij het verwijderen van het muurtje in een schuurtje opgeborgen.

Jammer genoeg voor de voorbijgangers, want toen die ankers een jaar geleden uit het schuurtje te voorschijn werden gehaald, bleken ze een verrassing te bevatten. Er dook, buiten de vier "cijfer-ankers" die samen het bouwjaar 1832 aangeven, nog een vijfde exemplaar op, dat de vorm van een medaillon heeft.

De huidige bewoners herinneren zich, dat het medaillon tussen de 8 en 3 van het jaartal in de muur heeft gezeten. Kennelijk heeft het dus iets met bouw en bouwjaar te maken. Maar wat?

Het bevat, zoals de tekening hiernaast aangeeft, de volgende serie letters: I V D P I B M. De streekarchivaris de heer Dorrestijn en het Rijks Archief in Arnhem opperden als enige hun bekende mogelijkheid de beginletters van de naam van de bewoner of de bouwer. Maar de bouwer van destijds, voorvader van de huidige bewoners, de familie Bieleveldt, heette Lucas Gras. Geen enkele letter van deze naam komt op het medaillon voor. Wat nu?

De oplossing begint bij het rare tekenetje. Het zou een primitief vlammetje kunnen zijn. Stel dat dit klopt, dan blijven de letters eromheen volkomen onbegrijpelijk, zolang we ervan uitgaan dat het Nederlands moet zijn. Het Latijn echter biedt meer mogelijkheden. Daar bestaat een

zegswijze: “per flamman ignis”, wat “door een vlam van vuur” betekent. De P en de I voor en na het vlammetje kloppen hiermee. Wanneer de D daaraan voorafgaand “destructa” zou aanduiden, dan staat hier dus dat dit huis in 1832 door brand is verwoest.

Blijven over: I V en B M. Wanneer de eerste twee bijelkaar horen, wat aanneemelijk wordt door de rechtop staande linker poot van de V, dan zou die brand in de 4e maand, april, geweest zijn. De resterende letters: B M zijn moeilijk te verklaren. In Latijnse grafschriften betekenen ze echter “bene meritus (of merita)”: “na een verdienstelijk leven”. Alles bijelkaar zouden de ankers dan het volgende vertellen: “Dit huis is in 1832 gebouwd, nadat het, na bewezen diensten, in april van dit jaar door brand werd verwoest”.

Deze verklaring van het letterraadsel lijkt niet onaannemelijk. Er moeten echter nog enkele vragen worden beantwoord.

1. Was er in april 1832 brand in Silvolde? Ja! Zie daarvoor Met het oog op Silvolde (1) en nog een andere nuttige uitgave: Die goeie ouwe tijd? in Wisch (2). In de laatste staat een proces verbaal gepubliceerd, waarin Lucas Gras t.o.v. de rechter Pliester van Terborg en Burgemeester Dericks van Wisch al op 2 april 1832 het volgende verklaart: “Zondag nacht, den Eersten dezer omstreeks een uren, hoorde ik roepen brand;

- op dit gerucht begaf ik mij het bed uit ging naar de deel, om de koei te red- den en zag toen, dat de vlam reeds door den gevel sloeg van mijn huis.
- Ik heb vervolgens niets meer dan de huisklok kunnen redden, terwijl de vlam zoodanig toenam, dat men niet meer in huis konde doorbrengen:
- Oorzaken van den brand weet ik niet, doch ik heb wel hooren zeggen, dat mijn buurman, Reind Noij wat roekeloos was met vuur of licht,
- Mijn huis is gewaarborgd in de Brusselsche Maatschappij voor een som van Achthonderd Guldens”.

2. Was het technisch en maatschappelijk mogelijk om het huis nog binnen dat jaar te herbouwen? H.L.J. Kolks laat zien, dat ook het ‘wevershuus’ in Silvolde binnen het jaar werd gebouwd. “Dat er binnen enkele maanden een huis kon staan was in die jaren gewoon”, zegt hij in een (aanvullend) artikel over het ‘Klompshuus’ in Silvolde (3). De som van achthonderd gulden verzekeringsgeld moet voor de herbouw ook voldoende zijn geweest, want op 3 april ontvangt de burgemeester al een brief van de Officier bij de Rechtbank van Zutphen, waarin hij veronderstelt, dat “men wellicht om de te hooge assurantie de brand heeft gesticht”.

3. Was er in Silvolde iemand aanwezig, die genoeg Latijn kende om zo’n muuranker te kunnen samenstellen? Ja, want sinds 1692 was er een zelfstandige katholieke statie Terborg-Silvolde, waar Bernard Hogenreinder uit Emmerik geboortig tussen 1805 en 1838 pastoor was (4). Deze man, die waarschijnlijk in Terborg heeft gewoond, zou Lucas Gras de tekst voor het medaillon hebben kunnen leveren. Waarom? Hing dit samen met belangrijke relaties, die Lucas in Terborg bezat? Wellicht kunnen we hier in een volgend artikeltje nog iets over schrijven.

Tot slot van dit verhaal nog een verzoek. Bovenstaande verklaring van de letters in het muuranker lijkt mij aantrekkelijk en waarschijnlijk, maar hij is tot zekere hoogte uit de duim gezogen. Ik zou graag weten of er voor dergelijke “letterraadsels” een traditie bestond; of er in de, eventueel verre, omgeving nog dergelijke ankers bekend zijn. Reacties in of buiten dit blad stel ik zeer op prijs!

Noten

1. H.L.J. Kolks en B.J. Dorrestijn, “Met het oog op Silvolde”, 2e ed. 1989, 1e deel p.87.
2. L.E. Bruil Traanboer en J.W. Bruil Traanboer-Veldhuis, “Die goeie ouwe tijd? in Wisch”, p. 135.
3. Contactorgaan ADW, dec 1989, p. 51. Zie ook de geldbedragen op de volgende bladzijde.
4. “Met het oog op Silvolde”, p. 66, 90.

GEVRAAGD:

Kopij voor het contactorgaan van december en volgende nummers.

Ook stukjes van een pagina of minder zijn zeer welkom.

S.v.p. zo spoedig mogelijk inzenden bij het redaktiesecretariaat.

DANK U!

Zomaar een voorvader door W.H. van Bergen te Geleen

Op mijn vier jaren durende reis door de geschiedenis van mijn familie belandde en strandde ik uiteindelijk bij Willem van Bergen, mijn betovergrootvader. Het verhaal over deze man en zijn leven, voor zover bekend, wil ik u niet onthouden (1).

Over zijn jeugd, mogelijke broers of zussen, heb ik niets kunnen achterhalen; slechts bij toeval ontdekte ik de namen van zijn ouders. Ondanks oproepen in diverse genealogische tijdschriften ben ik er niet in geslaagd hen nog ergens op te sporen.

Willem, zoals ik mijn voorvader verder gemakshalve zal noemen, trof ik rond 1790 aan als korporaal bij de Friese Garde. Deze door Friesland betaalde compagnie, werd door de Staten van Friesland op 15 juli 1631 opgericht door het regiment van Ernst Casimir, Graaf van Nassau, te splitsen in twee regimenten. De compagnie van Ernst Casimir werd toen Garde Compagnie, en "Gardes Friesland" of "Compagnie Friese Gardes" genoemd. Deze compagnie, die in juli 1801 werd opgeheven, was in de 18e eeuw steeds in Leeuwarden gelegerd.

Bij deze compagnie had Willem het inmiddels tot korporaal weten te schoppen, zoals blijkt uit de ondertrouwboeken van Leeuwarden (2). Op 15 januari 1790 werd de ondertrouw ingeschreven: Wilhelmus van Bergen, Corporaal in de Compie. Vriesche Guardes en Lamberdina Ferwerda.

Wilhelmus van Bergen Corporaal in de Compie Vriesche
Gardes en Lamberdina Ferwerda beide alhier
zijn hien huwelijk is gesloten de eerste maal geproclama-
-meent den 31: Januari 1790. de tweede maal den 29:
de derde maal den 33: dito. En zijn den 2: Februari
daer aen volgende is vonds in de Galileërkerk in
hien huwelijk bevestigd door D. G. Tresling, V. D. M.

D.T.B. Trouwboek 1781-1790 p. 176.

Het huwelijk werd op 4 februari 1790 in de Galileërkerk te Leeuwarden door dominee G. Tresling bevestigd (3), volkomen in overeenstemming met de toen geldende wetten die bepaalden dat een huwelijk alleen dan geldig was als het gesloten was voor het gerecht of voor een dominee van de Gereformeerde Kerk. Soms werd een R.K.-huwelijk daarna nog bevestigd door een bedienaar van de eigen kerk. Een inschrijving van Willems huwelijk werd in de R.K. kerkregisters van Leeuwarden echter niet gevonden.

Wat hem naar Friesland dreef, wanneer en waarom hij zich als soldaat verhuurde, het is allemaal niet bekend. Evenmin kon ik achterhalen waar en wanneer zijn vrouw werd geboren. Van haar is alleen gebleken, uit de doopinschrijvingen van de kinderen, dat ze niet katholiek was gedoopt.

Uit het huwelijk van Willem met Lamberdina Ferwerda zijn te Leeuwarden drie kinderen geboren:

- Johannes Hermanus, genoemd naar zijn grootvader van vaders zijde, geboren op 25-6-1791, gedoopt 26-6-1791, overleden in Franse dienst in 1813;
- Andreas, mogelijk genoemd naar zijn grootvader van moeders zijde, geboren en gedoopt op 25-9-1793, overleden te Arnhem 11-9-1882;
- Theodorus Wilhelmus, mijn overgrootvader, genoemd naar de doopheffer Theodorus Wilhelmus van Bergen, geboren 31-8-1797 en gedoopt op 1-9-1797, overleden te Roermond op 23-3-1855.

De drie kinderen werden gedoopt in de R.K. Statie aan de Vleesmarkt te Leeuwarden; andere kinderen uit dit huwelijk zijn er niet ingeschreven. Bij de doopinschrijving van Andreas werd over de vader genoteerd: Ex Militia (gepensioneerd). Toch moet er nog een nieuwe dienstperiode op zijn gevolgd.

Uit de Registers der Buitengewone Pensioenen is nl. gebleken dat op 28 december 1798 werd gepensioneerd "Wilhelmus Bergen", oud 53 jaer, geboren 20 mey 1745. Wie de doopheffer Theodorus Wilhelmus van Bergen was, is niet bekend. Misschien de broer van onze Willem? Te Leeuwarden is over hem niets gevonden. Hij komt er niet voor in de in 1811 opgemaakte Liste Civique (lijst van burgers die te Leeuwarden een beroep uitoefenden), hij kocht er geen huis, kwam er nooit met het gerecht in aanmerking en is er ook niet overleden. De enige keer dat hij er werd vermeld was bij de doopinschrijving van het derde kind.

Lambertina Ferwerda overleed te Leeuwarden op 12 oktober 1806 in het Ruiterkwartier en werd op 14 oktober daarop volgend te Huisem begraven. Vol-

gens de inschrijving in het doodboek (4) liet ze na "haar man Wilhelmus van Bergen en drie kinderen". Ze was 41 jaar toen ze stierf; het geboortjaar kan dus waarschijnlijk op 1765 worden gesteld.

Bij het overlijden van zijn vrouw was Willem 61 jaar oud. In het quotisatiekader der Huisfloeren 1808 komt zijn naam nog voor, wonende te Leeuwarden in het Ruiterskwartier nr. E 225. Hij moet dus na 1808 uit Leeuwarden zijn vertrokken. Waarom, en waarheen hij ging is niet bekend. Mogelijk werd de zorg voor zijn drie kinderen op zijn leeftijd een te grote last, of was zijn pensioen te klein om er met z'n vieren van te kunnen leven, misschien zijn er andere redenen geweest, maar vrij kort na het overlijden van zijn vrouw vinden we één van zijn kinderen, Andreas, aangemeld voor de Militaire School (aanmelding maart 1808 voor de Veliteschool te 's Gravenhage).

De jongste zoon Theodorus Wilhelmus blijkt in 1809 te zijn aangemeld bij de Nederlands-Franse marine. Alleen de oudste, op dat ogenblik 16 à 17 jaren oud, is niet in de militaire registers terug te vinden. Des te vreemder is dan ook dat deze zich, zelf kennelijk vrijgesteld van militaire dienst, in september 1813 beschikbaar stelt voor remplacering. De geremplaceerde was Jan Harmen Becking, afkomstig uit Dinxperlo, maar sinds 1810 woonachtig te Deventer.

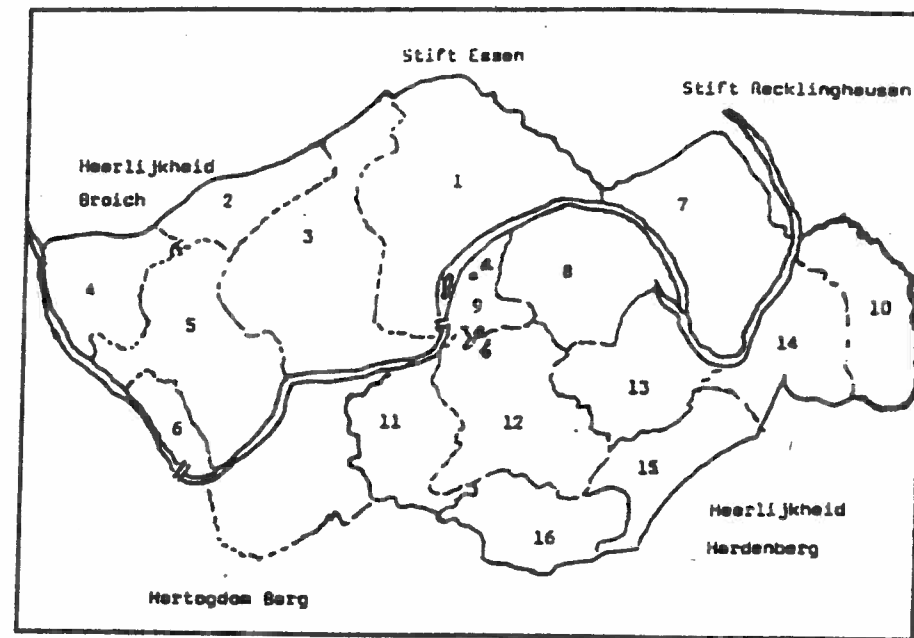
Tussen 1820 en 1830 staat vader Willem als inwoner van Dinxperlo in de registers ingeschreven als Wilhelmus Bergen, afkomstig uit Werden(!), samenwonende met Janna Kortbeek, ook wel Johanna Kortbeek genoemd. Hierin was hij zijn tijd dus ver vooruit.

De vraag blijft bestaan of Joannes Hermanus van Bergen en Jan Harmen Becking elkaar in Dinxperlo leerden kennen. Of was hij misschien bij Becking te Deventer in dienst?

Hierop kan alleen de akte waarin de voorwaarden voor de remplacering zijn vastgelegd en die door de Sous-Prefect van Zutphen op 22 december 1813 werd opgemaakt en waarin mogelijk de woonplaats van Joannes Hermanus wordt genoemd, een antwoord geven. Deze akte is in het Rijksarchief te Arnhem echter niet meer teruggevonden.

De remplacering had voor de jongen een fatale afloop. Kort na zijn dienstname op 22 september 1813, nog in het zelfde jaar, moet hij in Franse dienst zijn overleden, zonder dat hierover meer bekend is. Misschien dat een opmerking in het notitieboekje van zijn broer Theodorus Wilhelmus hierop een antwoord is: Deventer-Leipzig-Moffen.

In de militaire archieven in Den Haag is geen inschrijving gevonden van Joannes Hermanus, noch van Jan Harmen Becking. In de lijst waarin de in Franse

Kaart van het stift Werden.

1. Bredeney
2. Rosskoten
3. Schuir
4. Ickten
5. Kettwiger Umstand
6. Kettwig
7. Heisingen
8. Fischlaken
 - a. St. Luciuskerk
 - b. St. Clemenskerk
9. stad Werden
10. Byfang
11. Holserhausen
12. Heidhausen
13. Hamm

14. Hinsbeck
15. Rodberg
16. Klein-Umstand

Werden was voor de Franse revolutie een vrije stad, met een grondgebied van ca. 64 km², waarover de abt van de Werdense stiftkerk gezag uitoefende. Tot het zgn. stiftgebied behoorden 14 kleinere gemeenten (Honschaften), waarvan alle gegevens in de registers van de parochiekerken St. Clemens en St. Lucius zijn opgetekend. Het stiftgebied had ca. 7300 inwoners, waarvan er 2400 in de stad Werden zelf woonden; de rest van de inwoners was verdeeld over de overige 13 kleinere gemeenten waarvan Kettwig met ca. 1500 inwoners de grootste was.

dienst gesneuveld of overleden Nederlanders worden vermeld, komen deze namen evenmin voor.

Al deze twijfels rond zijn overlijden waren er misschien de oorzaak van dat de afwikkeling van deze zaak zo lang heeft gesleept. Men heeft heel veel moeite gehad om het bedrag dat Joannes Hermanus van Bergen van Jan Harmen Becking vanwege de remplacering tegoed had, los te krijgen.

Bij notariële akte van 27 november 1817, opgemaakt te Dinxperlo, werd Willem door zijn zoon Andreas gemachtigd om hem in deze zaak volledig te vertegenwoordigen (5).

Als in 1819 eindelijk een akkoord is bereikt, blijkt vader Willem van Jan Harmen Becking een schadeloosstelling te hebben ontvangen van 2105 Franse francs, zijnde f.1002,375, zoals blijkt uit een door notaris Schepers te Dinxperlo opgemaakte akte (6), en uit een brief die door Willem op 6 oktober 1819 vanuit Dinxperlo aan zijn zoon Theodorus Wilhelmus in Suriname werd verzonden (7).

In deze brief maakt hij melding van het bereikte akkoord en de koop van een huis "zodat het gelt niet kan minderen" (huis nummer 3 in het dorp Dinxperlo, gelegen tussen het huis van Janus Meinen en het armenhuisje, gekocht voor een bedrag van f.470,- volgens akte van 23 december 1818). Tevens noemt hij het bedrag dat hij van de Staat als pensioen ontvangt f.88,- waarop nog f.15,- als belasting wordt gekort.

Enkele particuliere zaken komen eveneens aan de orde: het kind dat Andreas verwacht, dat Andreas wil gaan trouwen met "een Groningen Meisie". Geen woord echter over het kind dat te Dinxperlo uit Janna Kortbeek werd geboren: Johannes Kortbeek, geboren 10 februari 1818 (8), in de St. Michaelkerk te Suderwick gedoopt op 28 mei 1818 en in de kerkelijke registers ingeschreven als Johannes van Bergen (illegitime). Op 31 december 1835 wordt dit kind, inmiddels 17 jaren oud, door Willem en Janna als het hunne erkend en als zodanig ingeschreven in de registers van de Burgerlijke Stand. Tevens wordt hem het recht verleend de geslachtsnaam van Bergen te dragen (9).

Op 25 maart 1837 werd te Dinxperlo het burgerlijk huwelijk gesloten tussen Willem en Janna Kortbeek, geboren te Dinxperlo op 11 maart 1789 en Nederlands Hervormd gedoopt op 15 maart 1789. De uit deze verhouding geboren zoon Johannes werd bij dit huwelijk geëcht (10).

Het kerkelijk huwelijk werd gesloten op 16 mei 1837 in de St. Mishaelkerk te Suderwick, juist gelegen over de Duits-Nederlandse grens. Bij dit huwelijk trad de erkende zoon Johannes als getuige op.

De in 1837 in Dinxperlo opgemaakte huwelijksakte bevat een aantal interessante huwelijksbijlagen o.a. een extract waaruit blijkt dat Willems voornamen eigenlijk zijn: Joannes Wilhelmus, en dat hij op 20 of 30 mei 1745 te Werden aan de Ruhr zou zijn gedoopt. Dit is de eerste en enige keer dat zijn voornamen volledig worden genoemd.

De vraag is echter of de Werdense pastoor von Gilpen deze doopinschrijving ook werkelijk heeft gezien. De dubieuze vermelding van de geboortedatum, 20 of 30 mei, doet toch wel twijfels rijzen. Veel exacter zijn de gegevens over Willems ouders: "Extract aus dem Sterbe-Register der Katholische Gemeinde zu Werden an der Ruhr". De vader Harmanus van Bergen zou zijn overleden op 6 september 1755 's avonds om 7 uur, de moeder, Anna Gertruda Schulten op 11 juli 1781. Hoewel het er als officiële huwelijksbijlage allemaal nogal vertrouwenwekkend uitziet, konden al deze gegevens in de registers van de Werdense R.K.parochiekerken St. Clemens en St. Lucius niet worden teruggevonden. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat van de St. Luciuskerk de doopboeken niet meer aanwezig zijn, terwijl van de St. Clemenskerk de overlijdensinschrijvingen verloren zijn gegaan. De naam van Bergen komt ook niet voor in de burgerlijsten van de stad Werden.

In de kerkelijke registers van Werden werd de naam Schulten meerdere malen teruggevonden, ook de naam Bergen kwam er voor. Met betrekking tot één en dezelfde persoon werden de volgende variaties gevonden: Bergen, Bergem en Berghem.

De aannahme dat de familie uit Werden of uit de omgeving van de stad stamt, is daarom toch op zijn minst gerechtvaardigd. Het zou best mogelijk kunnen zijn dat de oorspronkelijke naam Bergen tijdens Willems verblijf in Nederland werd verbasterd tot "van Bergen". De inschrijvingen in de pensioenregisters en in de bevolkingsregisters van Dinxperlo lijken wel in die richting te wijzen.

Joannes Wilhelmus van Bergen overleed te Suderwick op 8 april 1839 (11), bijna 94 jaar oud, tengevolge van ouderdomszwakte. Hij werd op 11 april op het R.K. kerkhof te Suderwick begraven.

Zijn testament, op 7 oktober 1837 te Dinxperlo gepasseerd (12), vermeldt: "Ik legateer en make mijne huisvrouw Janna Kortbeek 't vruchtgebruik levenslang van alle mijne bij mijn overlijden natelatene gerede en ongerede goederen, actiev, credieten, contanten, penningen en van al het geen mijne nalatenschap zal uitmaken, niets uitgezonderd hoe ook genaamd, en waarover de wet mij toestaat ten hare voerdele en vruchtgebruik te kunnen en mogen beschikken". Deze eigendommen bestonden uit een huis, erf en tuin, staande te Dinxperlo,

tussen de huizen en hoven van Johan Korte en Derk Willem Ormel, groot zes roeden en 3 ellen.

Uit de memorie van successie, gedateerd 30 juni 1842, blijkt dat zijn zonen Andreas en Theodorus Wilhelmus van Bergen, tezamen voor twee-derde deel erfgerechtigd, al in augustus 1839 "hunne erfregten aan hunne stede moeder Janna Kortbeek" hadden verkocht en gecedeerd voor de som van f.376,- (13).

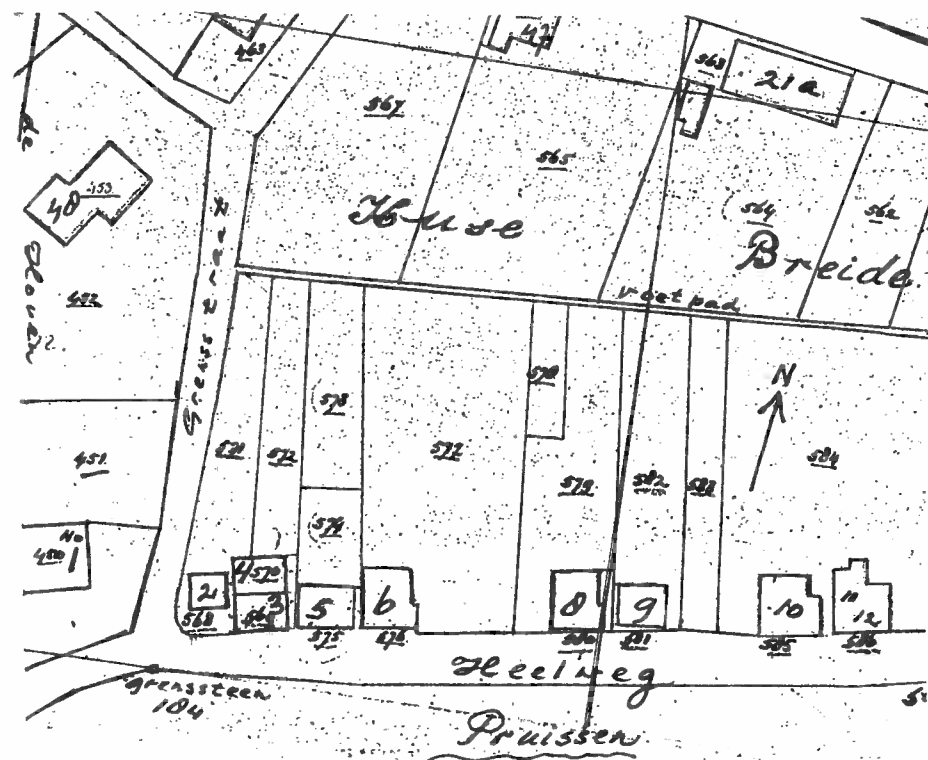
Janna Kortbeek woonde rond 1844 weer te Dinxperlo, waar ze zich na het huwelijk van Johannes hadden gevestigd. Niet lang daarna keerde ze weer naar Suderwick terug, waar ze op 13 april 1849 overleed aan waterzucht (14).

Volgens de inschrijving in de kerkregisters was ze 64 jaren oud. Aangezien we weten dat ze in 1789 was geboren is deze opgave niet juist. Ze was 60 jaren oud toen ze overleed. Ze werd vanuit de N.H. kerk te Dinxperlo begraven, waarschijnlijk op het kerkhof van Dinxperlo.

De brief die Willem in 1819 naar zijn zoon in Suriname verstuurde, werd aan een handschriftanalyse onderworpen. Hieruit zouden de volgende karaktertrekken blijken: optimistisch, doortastend, ijdel, spontaan, fantasierijk en zakelijk. Toch niet zomaar een voorvader.

Noten

1. Van Bergen van 1745 tot heden. Uitgave in eigen beheer, 1977.
2. DTB 18, Leeuwarden, Ondertrouw 1781-1794, pag. 164.
3. DTB 69, Leeuwarden, Trouwboek 1781-1790, pag. 176.
4. DTB 29, Leeuwarden, Doodboek 1806-1811, pag. 39.
5. Notarieel Archief Dinxperlo, Notaris Schepers, akte 249, 27-11-1817.
6. Idem, akte 452, 22-2-1819.
7. Brief, in persoonlijk bezit.
8. Burgerlijke Stand Dinxperlo 1818, akte 8.
9. Idem, 1835, akte 80.
10. Idem, 1837, akte 5.
11. Katholieke Gemeinde Suderwick, Jahre 1839, Staatsarchiv Detmold, P 7, Nr. 474.
12. Notarieel Archief Dinxperlo, Notaris Schepers, akte 2706, 7-10-1837.
13. Idem, akte 3107, 17-2-1842.
14. Staatsarchiv Detmold Jahre 1849, P 7, Nr.441, Suderwick.

Op het bijgevoegde fragment van een kadastrale kaart is de situatie omstreeks 1830 te zien. Op huisnummer 3 woonde W. van Bergen. Later verhuisde de familie van Bergen naar de overkant van de Heelweg en kwam daardoor op Pruisisch gebied te wonen. Ze kwamen in een huis gelegen tegenover de no's 8 en 9, nu slager Baumann, Hellweg 10.

Met toestemming van de auteur en van de redactie van het Limburgs Tijdschrift voor Genealogie overgenomen uit genoemd tijdschrift nummer 3 jaargang 1992.

Ons vroegere bestuurslid Francisca van Geijn stuurde ons het artikel toe.

Een ongelukkig voorval ...

door J. W. Breukelaar †

Er zijn van die jaren in de geschiedenis van een dorp, dat er weinig lijkt te zijn gebeurd wat vermeldenswaard was. Was het in 1755 al weer een jaar of zeven geleden, dat zich buiten onze grenzen een oorlog had afgespeeld - zelfs waren er troepen uit Hessen en Hannover hier en daar in de Graafschap ingekwartierd geweest - daarna was het weer rustig geworden. (1)

Het vorig jaar, 1754, waren er de verhalen gegaan van de grote overstroming in het Zutphense; de Berkel had er grote gebieden tot aan de daken van de huizen onder water gezet - de laatste jaren was er steeds weer de terugkerende pest onder het vee.

De onrust die er hier en daar in de Gelderse steden de kop opstak en te maken had met regenten en Oranjegezinden, staatsgezinden en burgers (2) was ongetwijfeld bekend in het dorp en het zal er ook zeker tot discussies hebben geleid; het overige dorpsnieuws zal wel over ditjes en datjes zijn gegaan; een ieder bemoeide zich met zichzelf en - zo hoort het in een dorp - óók met een ander en daarna was het dan weer rustig. Totdat op Dinsdag 18 maart 1755 het dorp wordt opgeschrikt door een fataal ongeluk....

Die dag hebben enkele Varssevelders uitgekozen om eenden te gaan schieten en gewapend met hun snaphanen zijn ze naar de kooi getrokken en hebben zich elk aan de waterkant tussen riet en struiken een plaatsje gezocht met een goed zicht op het deel van de kooi waarin de eenden gelokt worden. Het zijn Hendrik-Jan Arentsen, Harmen en Hendrik-Jan Beckink, Willem Bussink en Gart-Jan Kremer.

Dan gebeurt het volgende. Als er drie eenden komen aangestreden in hun schootsveld, duiken ze weg, maar Harmen Beckink, die achter Arentsen zit, richt zich juist op en op hetzelfde moment gaat er een schot af - een fataal schot - Arentsen wordt van achteren getroffen!

Bij de gerichtelijke ondervraging die later plaatsvindt blijkt de toedracht van het drama. Hendrik-Jan Beckink, ongeveer 40 jaar oud, die wat verderop zat, had op het horen van het schot zich omgedraaid en gezien dat Harmen op Arentsen - die plotseling was gaan schreeuwen - was toegelopen; hijzelf had Arentsen nog toegeroepen: "Wat scheelt u, schreeuwer?!"

Daarop had Harmen geroepen dat zijn roer onverhoeds was afgegaan, waardoor Arentsen was aangeschoten. De anderen, Willem Bussink, 40 jaar, en Gart-Jan

L. S.

Certificeer en Verklare ik onderget. medicant te Varssevelt, dat ik den 10 delf maants ten huise van den gewonden dog nu overledenen Hendrik Jan Arentsen gehaalt en geweest ben mit verzoek een gebed voor hem te doen, den welken ik bevond nog wel bij sijn verstand en oordeel te sijn, en mit eigenen monde tot sij seide dat hij nocht mit Herman Beckink van wien bij de schoot ontfangen heeft enig verschil gehad heeft nog ook te dese tijt ^{mit} gehad heeft en dat gansch nict met opzich maar bij een puer ongeluk sijn wande ontfangen heeft, en het ^{hem} van heten van worden aan all ook nog vergraf, dese Varssevelt den 20. Maart 1755.

J. G. Huynink. v. d. m. ibidem

Verklaring van dominee J. G. Huynink.

Kremer, 51 jaar, verklaren, dat ze na het horen van het schot meteen Arentsen hoorden jammeren. Alle drie beamen eenparig, dat er tevoren tussen beiden geen woorden waren gevallen en dat er geen sprake was van "een ouden vrok". Integendeel, ze zagen hoe Arentsen meerdere malen de hand had gereikt aan Harmen, zeggende: "Ik vergeef dat uw geerne, Harmen neef, ik weet dat het een ongeluk is".

Als hij tenslotte met een inderhaast opgehaalde kar eindelijk thuis is gebracht, wordt meteen de dominee gehaald (3), omdat de toestand het ergste doet vrezzen. Nog diezelfde dag sterft hij.

Attesteeren, en Verklaren Wy onderge-
schreevene Chirurgijns, al dat wy ten presentie
van den Hoog Oebel Land Gerichte der Hoogheijt
Wisch, op dato Ondergesch. hebben gedissecteert
het doode Lighaam van Hendrik Jan Arentsen
en hebben het selve bestonden met een Solutie
verdel met Contusie gaande door de huid en
Spieren van de bil. tot by of aant 't hoofd van
t Os Femoris, met verbrekinge van Linnere
bloedvaten welke Solutie wy egter voordelem
mogelijk surabel gendeest te sijn, en juycht
niet absolut doodelyk, by aldien de hulp aan
stonds by de hand was gendeest, maar heeft lange
in de heide moeten leggen uytbloeden, eer een
kard by de hand gendeest is, om hem af te halen.
So dat de Levens Geesten meest weg sijn gendeest
eer het Verband heeft konnen gelykede.

Actum Varsseveld Den 20 Maart 1755.

Frederik Willem van Holten
Johan van Weurden
Gerret Planten Chirurgus tot Hengelo

Attest van de chirurgijns.

Solutie en contusie = loslating en kneuzing/kwetsing van weefsel.

't hoofd van 't os femoris = gewrichtskop van het dijbeen; hier lag dus het heupgewricht
open en bloot.

Op de Donderdag daarop heeft op last van het Landgericht van Wisch de lijk-
schouwing plaats. De drie chirurgijns, Frederik Willem van Holten en Johan
van Weurden, beide van Varsseveld, en Gerret Planten van Hengelo verklaren
dat Arentsen, doordat hij te lang in de heide heeft gelegen voordat hij vervoerd
kon worden, teveel bloed verloren heeft, maar dat de verwonding op zichzelf
niet absoluut dodelijk had hoeven te zijn als hij eerder had kunnen worden ver-
bonden.

De weduwe, Dersken Stubbelaar, stelt samen met haar vader Severijn Stubbe-
laar en verdere familieleden een verklaring op waarin nog eens uitdrukkelijk
wordt vastgesteld dat Harmen Beckink geen schuld treft aan het schot uit zijn
snaphaan, dat zo'n fataal gevolg had.

Het wordt ondertekend door

Dersken Stubbelaar, huysvrouw van H:jan Aarntsen,
Severijn Stubbelaar als vader,
Gradus Arnsen als broer,
Wijlmijna Arsen als suster,
Berent ten Hoeve als oem,
Rutger Post als oom,
Roelof Aarntsen als neef,
Gart Jan Arentsen als neef.

zie pagina 54 en 55

Noten.

- 1) Ook in Varsseveld was er inkwartiering geweest destijds o.a. van een eskadron van de Oranje-Vriesland cavalerie
(zie Gem. Arch. Wisch, inv. nr. -1396-).
Zie voor inkwartiering ook het artikel van H. Agterhof in Contactorg. ADW van Dec.'88.
- 2) Gesch. van Gelderland, art. A.H. Wertheim-Gijse Weenink, blz. 290 e.v.
- 3) Ds. Johannus Gerhardus Huynink was van 1731-1769 predikant te Varsseveld.

Bron: R.A. Wisch, (R.A. Arnhem), inv.nr.-199-.

'afzien en afstaen en in tegendeel hem
als Voorer voor onzen Vriend erkennen en
konden in Waarheit oorkonde hebben Wij
deze Verklaring getwilly en bestt vriendelyk
ondertekent

Actum Warfvelt den 20 maart 1752

dit is het \odot Eigenhandig gescreven markt
van deshen Stubbeleer Huyz Vron van H. Jan

Arantjen γ Eigenhandig gescreven Markt van
Schrijn Stubbeleer als vader

gracous ar. user als broer

wijz mijnw arsenalls γ suster

Breuer γ tenhore als vrom

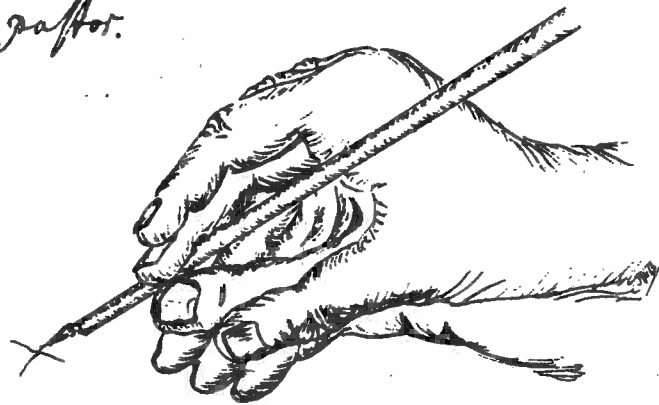
Rutger post als vrom

Roelot Arantjen als Neef

Geert van Arantjen als neest

Verklaring van de familie.

Datz tegenstaande
markten in onse gre
sensie gescreven
door aenthoudeken
hare kant aendepena
Julys betuygen Wij
ondergeschreven
Roelot Arantjen
H. Huijnk. pastor.

.....door aanhouden van hare kant aan de penne

Weewetwaorwillemwensinkwont? (1)

deur B.O. den Dieker uut Aalten.

In de afgelopen waeken he'we links en rechts wat olde gezegdes en zegswiezen bi-jmekaar esprokkeld. Völle daarvan bunt al haoste vergaeten, andern bunt nog dagelekse zaken, dee'w ongemarkt gebroekt en dee't dus pas opvalt a'j ze eschrevven zeet.

Daor spölt ze weer op 't Lintelse örgel.

Daor begint ze weer over 'tzelfde te zeuren, 't is weer 't olde leedjen. In Lintel worden in de zondagsschool altied 'tzelfde leedjen espöld, omdat 'n organist neet méér kennen.

Ovverdaod verteert zak en zaod.

Ovverdaod mek de knippe gauw läög en de knippe derbi-j kwiet.

Arbeid is veur den dommen en den pokkel veur den krommen.

Naoder uutleg ovverbodeg ...

A'j 't komt te wetten, dan bu'j versletten.

A'j endeleke ervaring hebt, is 't soms te late.

Hee is zo bang as ne arfte in den pot.

Hee is zo bang as 't maor kan.

Hen midden-waeken gaon.

Midden in de waeke gaon vri-jen was vrogger neet gewoon. Worden dus ook wal ezegd as iemand wat ongewoons deed.

At moder bromt, maor opoe kwaakt,

dan wördt 't kind tut last emaaht.

As 't gezag iets verbaoden hef, mot zich 'n ander daor buten hollen, anders kri-j lastege kindere ...

In den lesten mei nusselt ook nog wal vöggele.

Ook a'j late trouwt, kan dat best good gaon.

Da's mi-j ook ne barmhartige moder van Varsseveld.

Worden wal ezegd van iemand dee op ne verkeerde of arg zunege manére wat goods wol doon.

Dén meent dat hee klompe hef uut denzelfden wilge as onzen lieven Heer.

Dén verbeeldt zich héél wat!

Veur iedereen kokken en alleman praeken, dat völt neet met.

't Is moeilek um 't iederéne naor den zin te doon ...

Achter wont ginne leu.

Wordt ezegd a'j onneudeg wark doot, m.a.w. dat zut toch gin mense.

"Waor 't volk is, is handel," zei den scheernslieper en too schof hee de kaore de kerke in.

De gelaegenheid uutbuiten.

Van vraogen wor i-j wies en van old worden gries.

't Is gin schande um raod te vraogen.

As Onzen Lieven Heer um kent zo as ikke, dan blif hee der lopen.

Dat is ne goeien keerl.

Ehad! Ne osse hef ze ook ehad.

Wa'j kwiet bunt of neet meer hebt, daor hè'j niks an.

"'t Breedste is nog achter," zei den pannesloeker; too hadde hee nog maor de stelle op.

't Lastegste kump nog.

A'j zo paaps as gaaps waarn, ko'j wal de misse opdraegen.

Ezegd teggen iemand dee alsmaor zit te gapen.

'n Peerd en ne hond hinkt um ne stront.

Kleinzereg waezen.

Hee zöch 't peerd en zit der op.

Ezegd as iemand iets neet kan vinnen of 'n veur de hand liggend anwoord neet wet.

Daor zit zilvern pannen op dat huus.
Daor zit ne arg zwaore hypotheek op dat huus.

Veur eigen parochie praeken.
Eigenbelang veurop zetten.

Hee zit vol präötjes, as ne sik vol köttels.
Dén vertelt altied vieze möpkes.

Präötjes bunt billeg, maor goeie botter is duur.
An mooie beloften hè'j niks, de daden telt.

Ne helen trop boksen, maor weineg treusters der in.
Der bunt wal ne hoop mensen bi-j, maor gin mense dee wet hoo'j der met an mot.

Guf onzen leeven Heer jonges, dan göf Hee ook boksen.
I-j mot vertrouwen hebben, dat 't wal good kump.

Andermans breve bunt duuster te laezen.
't Is moeilek andermans gedachten te raoden ... of 't 'm naor de zin te maken.
Vaak hadden zee 't anders willen hebben.

Hoo wo'j 't hemmen? Dunne of deur 'n deuksken??
I-j könt 't kriegen zoa-j 't hebben wilt.

Wee van armoed danst, dén sprunk neet hoge.
A'j weineg hebt, ku'j ow neet völle veroorloven.

Armoo zöch list, dee den rieken neet wist.
Arm waezen mek vindingriek.

As 't bri-j raegent, heb i-j den dekkel op den pot.
I-j wet neet van de gelaegenheid gebroek te maken. I-j mist owwe kansen!!

As den armoed de deure inkump, vlög de leefde deur den schossteen.
In armoed is 't soms moeilijk de liefde te bewaren.

Dat bunt twee béne in éne piepe. (of: twee hande op enen boek)
Dee bunt 't altied roerend met mekare eens.
I-j könt neet gapen teggen ne bakovven en neet stinken teggen ne mesthoop.
A'j veur 'n dubbeltjen geboren bunt wor i-j nooit een kwartjen.

At der beelden bunt, dan zet ze gin ezels op 't altaor.
Zolange der baeteren bunt, nemt ze ow neet.

Now ne mond vol, is baeter as later ne zomp vol.
Lever now dreks wat, want ik zit krap.

As ne boer neet meer klaagt en de pastoor neet meer vrög, dan löp 't af.
Dan zit der iets fout!!

Der zit nog wal es 'n dubbeltjen tussen de centen.
Soms hè'j nog wal es 'n metvallertjen.

A'j van allen duvel kent, mo'j van allen donder doon.
A'j van alles könt, vraagt ze ow ook overal veur.

Baeter éne dén't méttegeet dan tiene dee naokomt.
Baeter drek hulpe van één man dan dat der tiene zekt later te willen helpen.

Flip is net as Triene.
Da's één pot nat.

Dén löp achterweerts naor de galge.
Dén löp zien ongeluk integgen zonder 't zelf te zeen of in te zeen.

Geduld? Daor ku'j ne katte met doodvoern!!
Daor scheid ik niks met op, da'j zekt da'k geduld mot hebben.

'n Geheugen van 12 uur tut den middag.
Arg vergaetachteg waezen.

Slietage an 't benul.
I-j bunt neet good wies.

't Hoksenbargse keerltjen hef 'm weer te pakken.

Hee is weer es te lui um iets te doen.

Noh, wat wo'j? De klinke schoern of den deurpos vastholn?

Now mo'j gauw es wetten wa'j wilt.

A'j an alle klinken wilt veulen, dan hè'j ne hötte wark.

Worden wal ezegd teggen jonges dee de éne meid achter de andere wollen probeern.

I-j könt mi-j de konte kussen.

I-j könt mi-j wat.

At de koo bolt, mot ze ook wetten te staon.

I-j mot de konsekwenties der bi-j nemmen.

Da's ook zonnen 'kus mi-j de konte'.

Da's ook zonnen raren.

A'j gin kop hebt, ku'j ook neet uut 't raemken kieken.

A'j argens gin verstand van hebt, mo'j der afblieven.

Hè'j in de krintentonne ezaetene?

Teggen iemand met zweers of andern uitslag.

Scheve kutjes pist ook, maor wal es langs de kousen.

Ook iets wat neet volmaakt is, funksioneert soms, al is 't gebrekkeg.

I-j loopt met ne Luntense löchte.

I-j hebt 't hemp uut de bokse hangen.

Der schient vrogger ne boernjonge uut Lünten (Dld.) es ne pastoor in 't donker de weg ewezzen te hebben deur den hemdslip uut de bokse te laoten; vandaor stamt dit Wenterse gezegde.

Um énen loes ku'j ow de kop neet kepot krabben.

Um ne kleingheid mo'j neet te völle trammelant maken.

Programma ADW 1992-1993

Zaterdag 3 oktober

Middagexcursie naar de Slangen-
burg Doetinchem.

Donderdag 15 oktober in zaal
Ons Huis,

Maurits Prinsstraat 6, Dinxperlo:
Dia-lezing door de heer H.H. Ag-
terhof te Dinxperlo.
"Op en om het erf".

Maandag 16 november in zaal De
Pol,

Polstraat 7, Aalten:
Lezing door de heer H. Kooger te
Arnhem.
"Wegkruisen".

Woensdag 9 december in zaal De
Roode Leeuw,

St. Jorisplein 3, Terborg:
Dia-lezing door de heren J. Jansen
te Terborg en B.J. Dorrestijn uit
Silvolde.
"Terborg vroeger en nu".

Maandag 25 januari in zaal Ons
Huis, Dinxperlo:

Lezing door de heer A. de Boer te
Varsseveld.
"Porselein". (U kunt zelf Chinees
porselein meebrengen, zodat er iets
over verteld kan worden).

Dinsdag 16 februari in zaal De
Borch, Varsseveld:

Jaarvergadering. Na de pauze een
dia-lezing door de heer H.W. Ges-
ink uit Varsseveld als Indiëganger.
"Nederlands Indië toen Indo-
nesië nu".

Dinsdag 16 maart in zaal De Pol,
Aalten:

Lezing door de heer H. Lettink uit
Hoogeveen.
"Dialect de muite weerd".

Dinsdag 6 april in zaal De Borch,
Varsseveld:

Dia-lezing door de heer P. Dirkse
te Utrecht.
"Het ontstaan van het Catharijne
Convent".

Zaterdag 8 mei

Dagexcursie naar het Catharijne
Convent te Utrecht.

Behoudens voor de excursies en
de jaarvergadering ontvangt U
geen convocaties.

De aanvang van alle ADW-avon-
den is 19.45 uur.